Міністерство освіти та науки України
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Особливості соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців

студентки IV курсу
групи САб-1-22-4.0д
ОПП Соціальна адвокація
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота
Песківської Дар'ї Леонідівни

Науковий керівник:
Дуля Аліна Володимирівна,
доктор філософії за спеціальністю 231
Соціальна робота, старший викладач

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Песківська Д. Л. Особливості соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Бакалаврська робота за спеціальністю 231 «Соціальна робота» за освітньою програмою 231.00.04 «Соціальна адвокація». – Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, Київ, 2026.

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне дослідження особливостей соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців в Україні. Розкрито теоретичні засади соціальної адвокації, схарактеризовано сім'ї військовослужбовців як особливу групу отримувачів соціальних послуг, а також визначено зміст, форми та методи соціальної адвокації в Україні.

Детально проаналізовано практику представництва інтересів сімей на прикладі Центру соціальних служб Оболонського району м. Києва. Емпірично досліджено проблеми та потреби членів сімей військовослужбовців, а також проведено опитування фахівців Центру та контент-аналіз нормативно-програмної бази і громадських звітів за 2024–2025 роки.

Розроблено комплексну авторську адвокаційну кампанію «Поруч і Разом: захист прав сімей захисників України». Практичне значення роботи полягає у можливості використання розробленої кампанії в діяльності центрів соціальних служб.

Ключові слова: *сім'ї військовослужбовців; соціальна адвокація; представництво інтересів; соціальна робота; адвокаційна кампанія; соціальні послуги; центри соціальних служб*.

SUMMARY

Peskiivska D. L. Features of Social Advocacy for the Interests of Military Personnel's Families. – Qualifying research paper in manuscript form.

Bachelor’s thesis in specialty 231 «Social Work» within the educational program 231.00.04 ««Social Advocacy». – Faculty of Psychology, Social Work and Special Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, 2026.

The research paper provides a comprehensive study of the features of social advocacy for the interests of military personnel's families in Ukraine. The paper reveals the theoretical foundations of social advocacy, characterizes military personnel's families as a specific group of social service recipients, and identifies the content, forms, and methods of social advocacy in Ukraine.

It provides a detailed analysis of the practice of representing families' interests based on the activities of the Social Services Center of Obolon District in Kyiv. The empirical part of the research explores the problems and needs of military personnel's family members, and includes a survey of the Center's specialists as well as a content analysis of the regulatory framework and public reports for 2024–2025.

The author developed a comprehensive social advocacy campaign titled «Close and Together: Protecting the Rights of Ukrainian Defenders' Families». The practical significance of the work lies in the possibility of utilizing the developed campaign in the activities of social service centers and other communities across Ukraine.

Keywords: *military personnel's families; social advocacy; representation of interests; social work; advocacy campaign; social services; social services centers.*

ЗМІСТ

ВСТУП **5**

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ АДВОКАЦІЇ ІНТЕРЕСІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ 8

1.1. Сім'ї військовослужбовців як особлива група отримувачів соціальних послуг 8

1.2. Зміст, форми та методи соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців в Україні 18

Висновки до першого розділу 28

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ АДВОКАЦІЇ ІНТЕРЕСІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В ЦЕНТРІ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ОБОЛОНСЬКОГО РАЙОНУ М. КИЄВА 29

2.1. Проблеми та потреби сімей військовослужбовців 29

2.2. Досвід соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців у Центрі соціальних служб Оболонського району м. Києва 40

2.3 Розробка адвокаційної кампанії для представництва інтересів сімей військовослужбовців 46

Висновки до другого розділу 53

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ 54

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 57

ДОДАТКИ 65

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах повномасштабної війни в Україні питання соціального захисту та підтримки сімей військовослужбовців набуває особливої актуальності. Станом на 2025 рік, за офіційними даними, у Збройних силах України служить 880 тисяч військовослужбовців, що на 252% більше порівняно з 2015 роком (250 тисяч осіб). Серед них 48 тисяч жінок несуть військову службу, з яких 5,5 тисячі перебувають безпосередньо на передовій [43]. Члени сімей військовослужбовців, з урахуванням подружжя та дітей, становлять значну соціальну групу, що потребує системної підтримки та захисту своїх прав.

Сім'ї тих, хто захищає країну, стикаються з численними викликами: психологічними, соціальними, економічними та правовими. Вони потребують не лише матеріальної допомоги, але й системної підтримки у відстоюванні своїх прав та інтересів. За таких обставин соціальна адвокація стає важливим інструментом представництва інтересів сімей військовослужбовців, забезпечення їх доступу до необхідних послуг та захисту їхніх законних прав.

Соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей регламентується низкою нормативно-правових актів, зокрема: Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [37], Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей» [38], Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадаптації учасників антитерористичної операції» [35], а також іншими нормативними документами щодо забезпечення прав військових та членів їхніх сімей.

Незважаючи на наявність законодавчої бази щодо соціального та правового захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей, на практиці ці сім'ї часто стикаються з проблемами реалізації своїх прав. Це зумовлює необхідність активізації адвокаційної діяльності соціальних працівників, які можуть

ефективно представляти інтереси сімей військовослужбовців на різних рівнях – від локального до державного. Розробка та впровадження адвокаційних кампаній, спрямованих на вирішення конкретних проблем цієї категорії отримувачів соціальних послуг, є важливим кроком до покращення якості їхнього життя та забезпечення соціальної справедливості.

Українські науковці активно досліджують проблеми соціальної роботи з військовослужбовцями та їхніми сім'ями. Зокрема, як А. Дуля досліджує особливості надання різних видів соціальної підтримки сім'ям учасників бойових дій; І. Трубавіна вивчає специфіку соціальної адаптації ветеранів та їхніх сімей; О. Караман розкриває питання соціально-педагогічної роботи з дітьми з сімей військовослужбовців; А. Дуля, Т. Спіріна, В. Попович, А. Рижанова вивчають різні аспекти реабілітації учасників бойових дій; О. Логвінова розкриває питання соціальної підтримки сімей загиблих захисників; А. Дуля, М. Лехолетова, Т. Спіріна, С. Сапіга розкривають зміст та форми соціальної адвокації у роботі з сім'ями військовослужбовців. Питання соціального захисту військовослужбовців висвітлено у працях В. Циганка, А. Сидоренко, М. Наньєвої, Л. Малюги.

Водночас проблематика соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців залишається недостатньо дослідженою, особливо в контексті розробки та реалізації адвокаційних кампаній на базі центрів соціальних служб. Це зумовило вибір теми кваліфікаційної роботи: «Особливості соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців».

Об'єкт дослідження – процес соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців.

Предмет дослідження – особливості соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців у центрах соціальних служб.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та практично розробити адвокаційну кампанію для представництва інтересів сімей військовослужбовців на основі аналізу їхніх проблем та потреб.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Охарактеризувати сім’ї військовослужбовців як особливу групу отримувачів соціальних послуг.

2. Розкрити зміст, форми та методи соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців в Україні.

3. Визначити основні проблеми та потреби сімей військовослужбовців.

4. Проаналізувати досвід соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців у Центрі соціальних служб Оболонського району м. Києва та розробити адвокаційну кампанію щодо їх представництва.

Теоретичне значення дослідження полягає у науковому обґрунтуванні та теоретичному осмисленні змісту соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців. На основі аналізу наукових джерел уточнено сутність поняття «сім’я військовослужбовця» як специфічної категорії отримувачів соціальних послуг; розкрито зміст, форми та методи соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців в Україні.

Для реалізації поставленої мети та виконання завдань використано комплекс **методів дослідження:** *теоретичні методи:* аналіз наукової літератури, нормативно-правових актів, синтез та узагальнення теоретичних положень для визначення змісту, форм та методів соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців; *емпіричні методи:* анкетування членів сімей військовослужбовців; глибинні інтерв’ю з фахівцями Центру соціальних служб Оболонського району м. Києва; контент-аналіз звітів та офіційних інформаційних ресурсів Центру; методи статистичної та аналітичної обробки даних.

Структура кваліфікаційної роботи містить вступ, два розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел, що налічує 58 найменувань, а також два додатки. Основний зміст роботи викладено на 56 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 73 сторінки.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ АДВОКАЦІЇ ІНТЕРЕСІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

1.1. Сім'ї військовослужбовців як особлива група отримувачів соціальних послуг

Проблематика соціального захисту та підтримки сімей військовослужбовців набуває особливої актуальності в умовах сучасних викликів, з якими стикається українське суспільство. Повномасштабне військове протистояння, що розпочалося у лютому 2022 року, кардинально змінило соціальну структуру країни та виокремило нові категорії громадян, які потребують особливої уваги з боку держави та суспільства. Дослідження А. Дулі присвячене підготовці майбутніх соціальних працівників до здійснення соціальної роботи з військовослужбовцями та їхніми сім'ями наголошує на необхідності розуміння специфіки цієї цільової групи, яка характеризується унікальним комплексом потреб, викликів та соціальних ризиків [7, с. 195]. Авторка підкреслює, що сім'ї військовослужбовців переживають постійний стан невизначеності, тривоги за життя та здоров'я близьких, що супроводжується емоційним виснаженням, психологічною травматизацією та необхідністю адаптації до нових життєвих обставин.

Поняття «сім'я» є фундаментальним для розуміння соціальної структури суспільства. Сім'я є первинним та основним осередком суспільства, що складається з осіб, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки [40]. Члени сім'ї зазвичай пов'язані родинними стосунками або відносинами усиновлення, опіки, піклування. У контексті соціальної роботи сім'я розглядається як система взаємопов'язаних елементів, де зміни в житті одного члена сім'ї впливають на всіх інших.

Важливим аспектом розуміння сімей військовослужбовців як особливої соціальної групи є їх класифікація за ознаками вразливості та соціальної дезадаптації. У спільному дослідженні А. Дулі та В. Лютого представлено

класифікацію різних груп отримувачів соціальних послуг, де сім'ї військовослужбовців виокремлюються як категорія, що перебуває в стані підвищеного соціального ризику через об'єктивні обставини життєдіяльності [9, с. 13]. Науковці обґрунтовують, що ця група характеризується тимчасовою або тривалою втратою основного годувальника сім'ї, що призводить до фінансової нестабільності, обмеження доступу до звичних ресурсів та необхідності перерозподілу сімейних ролей. Особливо вразливими є сім'ї, де є неповнолітні діти, люди з інвалідністю або літні батьки військовослужбовців, оскільки в таких випадках соціальні виклики множаться та потребують комплексного підходу до вирішення.

Нормативно-правове законодавство України визначає сім'ї військовослужбовців як окрему категорію, яка має право на державну підтримку та соціальний захист. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» встановлює широкий спектр гарантій, включаючи матеріальну допомогу, пільги на житлово-комунальні послуги, освітні та медичні переваги, а також можливість отримання психологічної підтримки [38]. Відповідно до Закону України членами сім'ї військовослужбовця визнаються дружина (чоловік), їхні діти, у тому числі усиновлені, прийомні та діти, які перебувають під опікою чи піклуванням, батьки військовослужбовця, його брати і сестри, якщо вони проживають разом з ним і ведуть спільне господарство [38]. Таке широке трактування складу сім'ї дає змогу забезпечити соціальний захист максимальної кількості осіб, життя яких безпосередньо залежить від військовослужбовця та змінюється внаслідок його служби.

Особливості статусу сім'ї військовослужбовця в умовах воєнного стану полягають у підвищених ризиках втрати годувальника, постійній невизначеності щодо майбутнього близької людини, обмежених можливостях комунікації та необхідності швидкої адаптації до нових життєвих обставин. Воєнний стан створює специфічні умови, за яких члени сімей військовослужбовців переживають постійний стан тривоги за життя та здоров'я близьких, що

супроводжується емоційним виснаженням, психологічною травматизацією та необхідністю перерозподілу сімейних ролей і обов'язків.

Дослідження О. Логвінової та О. Рассказової, присвячене соціальній роботі з військовослужбовцями та їхніми сім'ями в умовах тривалого конфлікту на сході України, розкриває специфічні проблеми, з якими стикаються родини захисників [21, с. 63]. Науковці відзначають, що тривале розлучення з рідними, періодична зміна місць дислокації військових частин, обмежені можливості комунікації створюють додаткове психологічне навантаження на всіх членів сім'ї. Діти військовослужбовців відчувають дефіцит батьківської уваги, що може призводити до поведінкових проблем, труднощів у навчанні та соціалізації. Дружини та чоловіки військовослужбовців часто змушені брати на себе повну відповідальність за виховання дітей, господарство та фінансове забезпечення, що супроводжується хронічним стресом, емоційним вигоранням та відчуттям самотності.

У дисертаційному дослідженні А. Дуля виділяє, такі групи актуальних проблем сімей учасників бойових дій: психологічні (посилена напруга та стурбованість, тривожність, страх занепокоєння, самотність, дефіцит прояву позитивних почуттів, обмеження в міжособистісній та внутрішньосімейній взаємодії, психологічне виснаження, злість, гнів, образа); матеріально-побутові (неможливість та втома від самостійного розв'язання всіх матеріально-побутових питань членом сім'ї, який залишився дома, безробіття одного із членів сім'ї, який залишився вдома, залежність від заробітної плати учасників бойових дій, витрати на лікування та реабілітацію учасника бойових дій, який дістав поранення, контузію та хворих батьків, відсутність власного житла); проблеми з оформленням документів (отримання статусу «учасник бойових дій», «інвалід війни» та «член сім'ї загиблого», матеріальної допомоги, земельної ділянки, забезпечення житлом та грошової компенсації на житло, безоплатного лікування та реабілітації, оздоровлення та відпочинку всіх членів сім'ї); проблеми з вихованням дітей (проблеми з навчанням у школі, неслухняність, не

контрольованість, безвідповідальність та розвиток ранньої самостійності, прояви агресивності та протесту) [8].

Фінансова ситуація сімей військовослужбовців залишається однією з найгостріших проблем, що потребує системного вирішення. Незважаючи на те, що грошове забезпечення військовослужбовців було суттєво підвищено з початком повномасштабного вторгнення, багато сімей стикаються з труднощами через втрату додаткових джерел доходу, необхідність переїзду, зростання цін на товари та послуги [46]. Особливо вразливими є сім'ї, де військовослужбовець був єдиним працюючим членом родини, або ті, що мають малолітніх дітей, які потребують постійного догляду, що унеможливлює працевлаштування дружини чи чоловіка. Додаткові витрати на лікування, психологічну підтримку, освіту дітей та підтримання зв'язку з рідним, який перебуває на службі, створюють додаткове фінансове навантаження на сімейний бюджет.

Психологічний стан членів сімей військовослужбовців потребує окремої уваги з боку фахівців соціальної сфери. І. Трубавіна у співавторстві з С. Бойко досліджує етичні аспекти спілкування з сім'ями військовослужбовців у контексті військово-соціальної роботи, підкреслюючи необхідність врахування особливостей психоемоційного стану цієї категорії [50, с. 240]. Автори зазначають, що члени сімей переживають цілий спектр емоцій: від гордості за свого рідного до постійного страху за його життя, від надії на швидке повернення до розчарування через невизначеність перспектив. Такі емоційні коливання можуть призводити до розвитку тривожних розладів, депресивних станів, посттравматичного стресового розладу, особливо якщо сім'я отримує інформацію про поранення чи загибель побратимів військовослужбовця.

Особливу увагу соціальним та правовим аспектам захисту сімей військовослужбовців приділяє А. Сидоренко, яка у своєму дослідженні аналізує проблеми реалізації права на соціальний захист та окреслює шляхи їх вирішення [44, с. 152]. Дослідниця наголошує, що попри наявність розгалуженої системи пільг та гарантій, практична реалізація прав членів сімей військовослужбовців часто ускладнюється через бюрократичні перешкоди, недостатню

поінформованість про наявні можливості, відсутність координації між різними відомствами та установами. Крім того, частина гарантій не враховує реальних потреб сімей у сучасних умовах, що зумовлює необхідність перегляду та оновлення нормативно-правової бази відповідно до викликів сьогодення.

Комплексне дослідження потреб та проблем сімей військовослужбовців представлено у праці О. Коваленко та К. Петровської, яке базується на результатах емпіричного опитування представників цієї цільової групи [16, с. 410]. Дослідниці виявили, що серед найпоширеніших проблем сім'ї військовослужбовців називають не лише фінансові труднощі та психологічний стрес, а й соціальну ізоляцію, відчуття нерозуміння з боку оточення, труднощі у спілкуванні з дітьми про ситуацію, обмежений доступ до якісних соціальних послуг у місцях проживання. Особливо гостро ці проблеми відчувають сім'ї, які проживають у сільській місцевості або невеликих містах, де відсутня розвинена інфраструктура соціальної підтримки та обмежені можливості для отримання кваліфікованої допомоги.

Особливої уваги потребують діти з сімей військовослужбовців, які становлять найбільш вразливу категорію через свій вік та залежність від дорослих. Відсутність батька чи матері в критичні періоди дорослішання може негативно впливати на формування особистості дитини, її емоційний розвиток та соціалізацію [12; 26]. Діти можуть відчувати провину за те, що батько чи мати пішли на фронт, або, навпаки, виявляти агресію через відчуття покинутості. Вони потребують не лише матеріальної підтримки у вигляді забезпечення освітнього процесу, харчування та одягу, а й кваліфікованої психологічної допомоги, спрямованої на подолання травматичного досвіду, розвиток стресостійкості та формування адаптивних копінг-стратегій.

На основі аналізу наукових джерел [8; 11; 12; 16; 26; 56; 57; 58] нами було визначено, що сім'ї військовослужбовців становлять особливу категорію отримувачів соціальних послуг, що характеризується специфічним комплексом потреб, викликів та соціальних ризиків. Основними проблемами є фінансова нестабільність, психологічне навантаження через невизначеність долі близької

людини, соціальна ізоляція, обмежений доступ до якісних послуг та бюрократичні перешкоди у реалізації прав. Ці сім'ї потребують комплексної психологічної підтримки, інформаційно-консультаційних послуг, матеріальної допомоги, медичної реабілітації, освітньої підтримки дітей та правового захисту.

Отже, сім'ї військовослужбовців – це соціальна група, члени якої перебувають у родинних стосунках з особою, що проходить військову службу, і внаслідок цього зазнають специфічних соціальних, психологічних, економічних та правових викликів, що зумовлює їхню потребу в комплексній підтримці з боку держави, громадянського суспільства та системи соціальних послуг.

Система соціальних послуг для сімей військовослужбовців в Україні перебуває у процесі активного розвитку та вдосконалення. З метою надання комплексної підтримки було створено спеціалізовані служби супроводу військовослужбовців та членів їх сімей, які функціонують у системі Міністерства оборони України згідно з відповідним наказом від 29 січня 2025 року [36]. Ці служби покликані забезпечити інформаційну, консультативну, психологічну та організаційну підтримку сімей на всіх етапах проходження військової служби їхніми рідними. Важливими елементами системи є також центри соціальних служб, управління соціального захисту населення, громадські організації та волонтерські ініціативи, які надають різноманітні види допомоги від гуманітарної до юридичної та психологічної.

Правові основи соціального забезпечення сімей військовослужбовців ґрунтовно досліджує В. Шеверідіна, яка аналізує сучасний стан законодавства та виокремлює ключові проблемні аспекти його реалізації [55, с. 34]. Дослідниця підкреслює, що українське законодавство у сфері соціального захисту сімей військовослужбовців є достатньо прогресивним та передбачає широкий спектр гарантій, проте його практична реалізація стикається з низкою перешкод організаційного, фінансового та інформаційного характеру. Зокрема, залишаються недостатньо врегульованими питання координації між різними відомствами, механізми контролю за дотриманням прав, процедури оскарження рішень та відшкодування завданої шкоди.

Форми та способи соціального захисту військовослужбовців і членів їх сімей детально розглядає Л. Малюга, яка систематизує існуючі механізми підтримки та оцінює їх ефективність [25, с. 85]. Науковиця виділяє декілька основних напрямів соціального захисту: матеріальне забезпечення у вигляді грошових виплат, пільг та компенсацій; медичне обслуговування та реабілітацію; житлове забезпечення; освітні послуги для дітей; психологічну підтримку; працевлаштування та професійну перепідготовку; правову допомогу. Кожен з цих напрямів має свої особливості реалізації, цільову аудиторію та специфічні вимоги до отримувачів послуг.

Дослідження А. Рижанової та П. Бойка присвячене вивченню вітчизняного та зарубіжного досвіду соціальної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями, що дає змогу виокремити ефективні практики та адаптувати їх до українських реалій [40, с. 85]. Автори наголошують, що у країнах з розвинутою системою соціального захисту військових, таких як США, Канада, Великобританія, функціонують спеціалізовані програми підтримки сімей, які включають не лише фінансову допомогу, а й психологічне консультування, групи взаємопідтримки, освітні програми для дітей та дорослих, послуги з працевлаштування та професійної орієнтації. Важливим елементом є також залучення самих сімей до процесу планування та надання послуг, що підвищує їх ефективність та відповідність реальним потребам.

Історичний аспект військово-соціальної роботи в Україні досліджують І. Трубавіна, Л. Цибулько та А. Мартинюк, які простежують еволюцію підходів до соціального захисту військовослужбовців та їхніх сімей від часів незалежності до сьогодення [50, с. 415]. Науковці відзначають, що система соціальної підтримки сімей військових пройшла складний шлях формування від фрагментарних заходів у 1990-х роках до більш системного підходу в останнє десятиліття, особливо після початку збройного конфлікту на сході України у 2014 році. Саме в цей період держава і суспільство усвідомили необхідність створення комплексної системи підтримки, яка б враховувала специфічні потреби цієї категорії громадян.

Питання управління системою соціальної роботи в умовах воєнного стану розглядають В. Попович, Т. Новак та С. Щербина, які аналізують трансформацію соціальної сфери під впливом військових дій та необхідність адаптації існуючих механізмів до нових реалій [31, с. 230]. Дослідники підкреслюють, що воєнний стан вимагає більшої оперативності у прийнятті рішень, гнучкості у наданні послуг, розширення переліку надзвичайних заходів підтримки та посилення міжвідомчої координації. Система соціального захисту має бути достатньо адаптивною, щоб швидко реагувати на зміни в кількості та потребах отримувачів послуг, враховувати регіональні особливості та специфіку конкретних життєвих ситуацій.

Важливий внесок у розуміння проблематики зробили В. Суліцький та Т. Андреїв, які у своєму дослідженні розглядають соціально-правовий захист військовослужбовців та їх сімей через призму конституційних гарантій та міжнародних стандартів [49, с. 379]. Науковці обґрунтовують, що держава має не лише декларувати права та гарантії для військовослужбовців та їхніх сімей, а й забезпечувати реальні механізми їх реалізації, достатнє фінансування соціальних програм, прозорість процедур отримання допомоги та ефективні механізми захисту порушених прав. Особлива увага має приділятися превентивним заходам, спрямованим на попередження соціальних проблем та кризових ситуацій у сім’ях військовослужбовців.

Аналіз стану реалізації прав ветеранів війни та військових, проведений громадською організацією «Юридична сотня», виявив низку проблемних аспектів, які потребують негайного врегулювання [39]. До найбільш поширених порушень належать: затримки у виплаті компенсацій та пільг, відмови у наданні послуг через формальні причини, недостатня якість медичного обслуговування, складність процедур підтвердження статусу та отримання документів, відсутність або обмежений доступ до психологічної допомоги у сільській місцевості. Ці проблеми не лише погіршують якість життя сімей військовослужбовців, а й підривають довіру до державних інституцій та знижують мотивацію до військової служби.

Сучасний стан законодавства України про соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей детально аналізує В. Циганок, який виокремлює як позитивні зрушення, так і прогалини правового регулювання [53, с. 378]. Дослідник зазначає, що протягом останніх років було прийнято низку важливих нормативно-правових актів, спрямованих на посилення соціального захисту військових та їхніх родин, проте залишаються неврегульованими окремі аспекти, зокрема механізми моніторингу виконання законодавства, процедури апеляції рішень, стандарти якості послуг та індикатори ефективності соціальних програм.

Розробка методичних рекомендацій щодо соціальної роботи з військовослужбовцями та членами їх сімей, здійснена колективом науковців під редакцією О. Караман та І. Трубавіної, стала важливим кроком у систематизації практичного досвіду та формуванні єдиних стандартів надання послуг [27, с. 45]. У посібнику представлено алгоритми роботи з різними категоріями отримувачів послуг, визначено ролі та функції фахівців різних профілів, описано ефективні методи та технології соціальної роботи. Особлива увага приділяється питанням етики професійної діяльності, збереження конфіденційності інформації, врахування культурних особливостей та індивідуального підходу до кожної сім'ї.

Дослідження розвитку соціальних послуг під час війни, проведене благодійним фондом «Право на захист», свідчить про значне зростання попиту на різноманітні види підтримки для сімей військовослужбовців [41, с. 18]. Найбільш затребуваними є послуги психологічної підтримки, юридичного консультування, матеріальної допомоги, працевлаштування та професійної перепідготовки. Водночас дослідження виявило недостатню кількість кваліфікованих фахівців, здатних працювати з травмованими людьми, обмежені фінансові ресурси громадських організацій, складнощі у координації зусиль різних установ та відсутність єдиної інформаційної платформи про наявні послуги та способи їх отримання.

Особливості соціальних послуг для ветеранів та ветеранок у громадах досліджують Н. Ломоносова, А. Хелашвілі та Ю. Назаренко, які проаналізували виклики та потреби цієї категорії на місцевому рівні [22, с. 67]. Науковці наголошують, що територіальні громади відіграють ключову роль у наданні підтримки сім'ям військовослужбовців, оскільки саме на цьому рівні можна забезпечити найбільш оперативну та адресну допомогу. Проте більшість громад стикаються з обмеженими фінансовими можливостями, браком кваліфікованого персоналу, відсутністю відповідної інфраструктури та методичного супроводу. Дослідники рекомендують розробити типові моделі надання соціальних послуг на рівні громад з урахуванням їх фінансових та кадрових можливостей.

Актуальні питання сьогодення у сфері соціального захисту військовослужбовців розглядає М. Наньєва, яка досліджує нові виклики та можливості вдосконалення системи підтримки в умовах триваючого воєнного конфлікту [29, с. 4]. Дослідниця підкреслює, що сучасна система соціального захисту має бути орієнтованою не лише на компенсацію втрат та подолання наслідків, а й на профілактику соціальних проблем, розвиток потенціалу сімей, їх економічну активізацію та соціальну інтеграцію. Важливим є перехід від патерналістської моделі надання допомоги до партнерської, що передбачає активну участь самих сімей у визначенні своїх потреб, плануванні заходів підтримки та оцінці їх ефективності.

Інформаційна підтримка та просвітницька діяльність є важливими компонентами системи роботи з сім'ями військовослужбовців. Багато сімей не знають про свої права, наявні пільги та механізми їх отримання, що призводить до недоотримання належної допомоги [8; 27]. Міністерство соціальної політики України активно працює над створенням єдиного інформаційного ресурсу, де сім'ї зможуть отримати вичерпну інформацію про всі види підтримки, умови їх надання, необхідні документи та контактні дані відповідальних осіб. Також важливою є організація інформаційних кампаній, семінарів, тренінгів та вебінарів, які допоможуть сім'ям краще орієнтуватися в системі соціального захисту та ефективно використовувати наявні ресурси.

Міжвідомча та міжсекторальна взаємодія є ключовим фактором успішності системи соціальної підтримки сімей військовослужбовців. Ефективне надання послуг потребує координації зусиль органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, силових структур, громадських організацій, бізнес-сектору та волонтерських ініціатив [45]. Така співпраця дає змогу оптимізувати використання ресурсів, уникнути дублювання функцій, забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем сімей та швидше реагувати на нові виклики. Важливою є також розбудова системи обміну інформацією між різними установами, що дозволяє створити єдиний банк даних про сім'ї, які потребують підтримки, та забезпечити індивідуальний підхід до кожної з них.

Таким чином, сім'ї військовослужбовців становлять особливу категорію отримувачів соціальних послуг, що характеризується специфічним комплексом потреб, викликів та соціальних ризиків.

Ця група потребує комплексної підтримки, яка охоплює фінансовий, психологічний, медичний, освітній, правовий та інформаційний аспекти.

Отже, поняття «сім'ї військовослужбовців» у контексті соціальної роботи можна визначити як соціальну групу, члени якої перебувають у родинних стосунках з особою, що проходить військову службу, і внаслідок цього зазнають специфічних соціальних, психологічних, економічних та правових викликів, що зумовлює їхню потребу в комплексній підтримці з боку держави, громадянського суспільства та системи соціальних послуг.

Ефективність системи соціального захисту залежить від координації зусиль державних органів, громадських організацій, бізнесу та громади, а також від здатності швидко адаптуватися до нових викликів та реальних потреб сімей.

1.2. Зміст, форми та методи соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців в Україні

Концептуальні засади соціальної адвокації як інструменту захисту прав вразливих категорій населення активно розробляються українськими

науковцями протягом останнього десятиліття. Особливий внесок у розвиток теорії та практики адвокаційної діяльності зробили М. Лехолетова та Т. Лях, які досліджували підготовку майбутніх соціальних працівників до здійснення адвокації [19, с. 137]. Науковиці визначають соціальну адвокацію як систематичну діяльність, спрямовану на захист інтересів окремих осіб або груп, яка включає представництво їхніх потреб перед органами влади, формування громадської думки, ініціювання змін у політиці та практиці надання соціальних послуг. Адвокація передбачає не лише реагування на порушення прав, а й проактивну роботу з формування сприятливого середовища для реалізації потенціалу людей та громад.

Специфіка адвокаційної діяльності полягає у її багатовимірності та комплексності, що вимагає від фахівців глибоких знань у різних сферах. Дослідження І. Ковчиної, присвячене підготовці соціальних педагогів до соціально-правової роботи, підкреслює необхідність володіння правовими знаннями, комунікативними навичками, вмінням аналізувати соціальну політику та здійснювати стратегічне планування [17, с. 156]. Авторка наголошує, що ефективна адвокація потребує не лише знання законодавства та механізмів захисту прав, а й розуміння політичних процесів, вміння працювати з різними стейкхолдерами, здатності мобілізувати ресурси та будувати коаліції. Особливо важливими є навички комунікації, переконання, ведення переговорів та публічних виступів.

Практичне розуміння адвокації у контексті гуманітарного реагування та захисту прав представлено в Інструментарії адвокації у сфері захисту, розробленому Глобальним кластером з питань захисту спільно з міжнародними організаціями [15, с. 25]. Документ визначає адвокацію як процес впливу на осіб, які приймають рішення, та інших ключових стейкхолдерів з метою змінити або створити політику, законодавство, практики, ставлення чи поведінку, що покращать захист прав людини. Виокремлюється три основні типи адвокації: індивідуальна, коли йдеться про захист прав конкретної особи; групова,

спрямована на захист інтересів певної категорії людей; та системна, що має на меті зміну політики, законодавства чи практик на інституційному рівні.

Соціально-правовий вимір адвокації особливо актуальний у контексті роботи з сім'ями військовослужбовців, оскільки ця категорія має широкий спектр законодавчо закріплених прав та пільг. Дослідження І. Гриник підкреслює важливість системного підходу до правового захисту, що передбачає не лише юридичне представництво, а й психологічну підтримку, соціальний супровід, інформаційно-просвітницьку роботу та координацію дій різних інституцій [3, с. 89]. Особливо цінним є досвід створення міждисциплінарних команд, які забезпечують комплексний підхід до вирішення проблем сімей.

Важливим аспектом розуміння адвокації є її зв'язок з принципами соціальної справедливості та прав людини. М. Бойко у своєму дослідженні права соціального забезпечення України обґрунтовує, що адвокація є інструментом реалізації конституційного права на соціальний захист та відповідає міжнародним стандартам прав людини [1, с. 145]. Дослідник підкреслює, що держава має не лише декларувати права громадян, а й створювати механізми їх захисту, включаючи можливість оскарження рішень, отримання правової допомоги та представництва інтересів. Адвокація виступає важливим інструментом контролю за діяльністю владних інституцій та забезпечення підзвітності у сфері соціального захисту.

Посібник з адвокації прав молоді, підготовлений Національною молодіжною радою України, представляє практичні інструменти та технології адвокаційної роботи, які можуть бути використані у роботі з різними цільовими групами, в тому числі з сім'ями військовослужбовців [33, с. 15]. Документ виокремлює такі ключові етапи адвокаційної кампанії: аналіз ситуації та визначення проблеми; формулювання мети та завдань; ідентифікація цільових аудиторій; розробка стратегії та плану дій; мобілізація ресурсів та створення коаліцій; реалізація заходів; моніторинг та оцінка результатів. Кожен етап потребує ретельного планування, використання відповідних методів та

інструментів, залучення зацікавлених сторін та постійної адаптації до зміни обставин.

Форми адвокаційної діяльності характеризуються значним розмаїттям та обираються залежно від специфіки проблеми, характеристик цільової групи та наявних ресурсів. Оосновні форми адвокації: індивідуальне консультування та юридична допомога; представництво інтересів у державних органах та судах; організація громадських слухань та публічних обговорень; медійні кампанії та інформаційна робота; лобіювання законодавчих ініціатив; громадський моніторинг та контроль; створення коаліцій та мереж [2; 10; 20; 58]. Кожна з цих форм має свої особливості, переваги та обмеження, тому ефективна адвокація часто передбачає комбінацію різних підходів.

Методологічні основи адвокаційної роботи розглядає Н. Мокрицька, яка у своєму посібнику з права соціального забезпечення систематизує методи адвокації та визначає умови їх ефективного застосування [28, с. 267]. Науковиця виділяє такі групи методів: інформаційно-просвітницькі, що включають проведення семінарів, тренінгів, публікацію інформаційних матеріалів; аналітичні, спрямовані на збір та аналіз даних, проведення досліджень, підготовку звітів; комунікативні, що передбачають переговори, консультації, побудову діалогу зі стейкхолдерами; мобілізаційні, які включають організацію акцій, петицій, громадських кампаній; юридичні, пов’язані з поданням позовів, скарг, оскаржень рішень.

Специфіка адвокації інтересів сімей військовослужбовців полягає у необхідності врахування як індивідуальних потреб конкретних сімей, так і системних проблем, які впливають на всю цільову групу. Матеріали конференції «Інноваційний потенціал соціальної роботи в сучасному світі» підкреслюють важливість використання інноваційних підходів в адвокаційній роботі, включаючи цифрові технології, он-лайн платформи, соціальні мережі [14, с. 78]. Такі інструменти дають змогу швидко поширювати інформацію, мобілізувати підтримку, координувати дії активістів та волонтерів, документувати порушення прав та створювати публічний тиск на осіб, які приймають рішення. Водночас

важливо поєднувати он-лайн та офлайн методи роботи для досягнення максимального ефекту.

Колективна монографія «Соціальна робота і соціальна освіта в умовах сьогодення», підготовлена під редакцією О. Сороки та Г. Лещук, містить аналіз проблем та перспектив розвитку адвокаційної складової соціальної роботи [47, с. 156]. Автори наголошують, що адвокація має бути невід'ємною частиною професійної діяльності соціальних працівників, а не окремим напрямом роботи. Це означає, що кожен соціальний працівник має володіти базовими навичками адвокації, розуміти механізми захисту прав, вміти представляти інтереси своїх отримувачів послуг та сприяти системним змінам. Особливо важливою є адвокація на місцевому рівні, де соціальні працівники мають найкращі можливості для виявлення проблем та ініціювання змін.

Етичні аспекти адвокаційної діяльності потребують особливої уваги, оскільки фахівці працюють з вразливими категоріями населення та мають доступ до конфіденційної інформації. Дослідження І. Трубавіної та С. Бойка щодо етики спілкування з сім'ями військовослужбовців підкреслює важливість дотримання принципів конфіденційності, поваги до гідності людини, відмови від нав'язування власних цінностей, уникнення конфлікту інтересів [50, с. 239]. Фахівець має діяти виключно в інтересах отримувача соціальних послуг, забезпечувати його інформовану згоду на всі дії, поважати його право на самовизначення та приймати остаточні рішення щодо власного життя.

Практичний досвід адвокації інтересів сімей військовослужбовців в Україні переважно зосереджений у діяльності громадських організацій, волонтерських ініціатив та окремих активістів. Аналіз діяльності організації «Юридична сотня» свідчить про ефективність поєднання юридичних, інформаційних та мобілізаційних методів адвокації [39]. Організація надає безкоштовну правову допомогу сім'ям військовослужбовців, документує випадки порушення прав, готує аналітичні звіти для органів влади, проводить медійні кампанії для привернення уваги до проблем, лобіює зміни у законодавстві та практиці. Така комплексна стратегія дає змогу досягати як

індивідуальних перемог у захисті прав конкретних сімей, так і системних змін на рівні політики.

Важливим елементом адвокаційної роботи є збір та аналіз даних про стан реалізації прав та проблеми цільової групи. О. Коваленко та К. Петровська у своєму дослідженні щодо оцінки потреб та проблем сімей військовослужбовців демонструють, як емпіричні дані можуть бути використані для обґрунтування адвокаційних ініціатив [16, с. 412]. Систематичний збір інформації через опитування, інтерв'ю, фокус-групи, аналіз статистики дає змогу виявити найгостріші проблеми, визначити пріоритети адвокації, сформулювати конкретні вимоги до органів влади та оцінити ефективність впроваджених змін. Дані мають бути представлені у доступній формі та підкріплені конкретними прикладами з життя сімей.

Координація адвокаційних зусиль різних організацій та створення коаліцій є важливою умовою досягнення системних змін. Дослідження Н. Ломоносової, А. Хелашвілі та Ю. Назаренко щодо соціальних послуг для ветеранів та ветеранок у громадах підкреслює необхідність побудови партнерських відносин між державними органами, громадськими організаціями, бізнесом та самими сім'ями військовослужбовців [22, с. 89]. Коаліції дають змогу об'єднати ресурси, поділити відповідальність, посилити вплив на осіб, які приймають рішення, та забезпечити сталість адвокаційних ініціатив. Важливо, щоб у коаліції були представлені як організації, що працюють безпосередньо з цільовою групою, так і експертні установи, медіа, впливові особи.

Медійна складова адвокаційних кампаній відіграє ключову роль у формуванні громадської думки та створенні політичної волі для впровадження змін. Публікація О. Чучко «Адвокація: що це таке і чому це важливо» розкриває значення медійної адвокації та пропонує практичні поради щодо роботи зі ЗМІ [54]. Ефективна медійна стратегія передбачає регулярне висвітлення проблеми у різних форматах: новинах, аналітичних статтях, інтерв'ю, репортажах, блогах, соціальних мережах. Важливо використовувати різноманітні канали комунікації для досягнення різних аудиторій та підтримувати постійну присутність теми у

публічному просторі. Особливо потужним інструментом є особисті історії сімей, які роблять проблему більш зрозумілою та близькою для широкої громадськості.

Відповідно до Інструментарію адвокації у сфері захисту, адвокаційна діяльність реалізується через різні підходи та тактики, що включають переконування, мобілізацію та викриття, дослідження та розробку політики, лобіювання, комунікацію зі ЗМІ, створення альянсів та мереж [15, с. 28-30]. Застосування цих підходів у роботі з сім'ями військовослужбовців передбачає декілька ключових напрямів адвокаційної діяльності.

Захист прав у правовій площині включає представництво інтересів сімей військовослужбовців у судах, органах влади, інших інституціях. Цей напрям адвокації передбачає забезпечення доступу до безкоштовної правової допомоги та юридичного представництва, підготовку та подання позовів, скарг, заяв, оскарження рішень органів влади, участь у судових засіданнях, представництво інтересів під час переговорів. Використовуючи тактики переконування та викриття [15, с. 28-29], адвокати та соціальні працівники документують випадки порушення прав, готують обґрунтовані правові позиції та домагаються відновлення справедливості. Особливо важливою є робота з груповими позовами, коли йдеться про системні порушення прав, що стосуються багатьох сімей одночасно.

Вплив на законодавство та політику спрямований на ініціювання змін у нормативно-правовій базі та вдосконалення механізмів реалізації прав сімей військовослужбовців. Цей напрям адвокації реалізується через тактики дослідження та розробки політики, лобіювання, організацію взаємодії та діалогу із зацікавленими сторонами [15; 58]. Конкретні дії включають підготовку пропозицій до законопроєктів, експертизу чинного законодавства, участь у парламентських слуханнях та робочих групах, лобіювання підтримки депутатів, організацію громадських кампаній на підтримку законодавчих ініціатив. Важливо забезпечити участь самих сімей військовослужбовців у процесі розробки законодавства через громадські консультації, опитування, обговорення.

Адвокація у бюджетній сфері є важливим інструментом впливу на розподіл державних ресурсів та забезпечення належного фінансування програм підтримки сімей військовослужбовців. Недостатнє фінансування залишається однією з головних перешкод для надання якісних соціальних послуг. Використовуючи підходи дослідження, аналізу та комунікації зі ЗМІ [15, с. 30], цей напрям адвокації передбачає аналіз державного та місцевих бюджетів, виявлення невідповідностей між проголошеними пріоритетами та реальним фінансуванням, підготовку обґрунтованих пропозицій щодо збільшення видатків на соціальний захист. Важливими елементами є моніторинг виконання бюджету та ефективності використання коштів, публічне висвітлення проблем недофінансування через засоби масової інформації. Участь громадськості у бюджетному процесі через громадські слухання та громадські бюджети дає змогу враховувати реальні потреби сімей.

Адвокація на рівні практики передбачає вплив на процеси надання соціальних послуг, вдосконалення процедур, підвищення якості та доступності послуг. В. Попович, Т. Новак та С. Щербина у своєму дослідженні управління системою соціальної роботи в умовах воєнного стану наголошують на необхідності постійного моніторингу якості послуг та залучення отримувачів до процесу оцінювання [32, с. 235]. Адвокація на рівні практики включає документування випадків неналежного надання послуг, підготовку скарг та звернень до керівництва установ, організацію зустрічей з керівниками для обговорення проблем, проведення громадського моніторингу роботи закладів, розробку стандартів якості послуг за участю самих сімей військовослужбовців.

Розвиток адвокаційного потенціалу самих сімей військовослужбовців є важливим напрямом роботи, що передбачає їх навчання, організацію та підтримку самоадвокації. А. Рижанова та П. Бойко, аналізуючи вітчизняний та зарубіжний досвід, підкреслюють важливість створення груп взаємопідтримки та організацій самодопомоги, де сім’ї можуть обмінюватися досвідом, підтримувати одне одного та спільно діяти для захисту своїх прав [40, с. 86]. Навчальні програми з адвокації для сімей військовослужбовців мають включати

інформацію про їхні права, механізми захисту, способи комунікації з органами влади, навички організації та мобілізації. Важливо створювати можливості для участі сімей у процесах прийняття рішень через представництво у різних дорадчих органах, робочих групах, громадських радах.

Моніторинг та оцінка адвокаційних ініціатив є необхідною умовою для визначення їх ефективності та внесення коректив у стратегію. Методичні рекомендації щодо соціальної роботи з військовослужбовцями та членами їх сімей пропонують конкретні індикатори оцінки адвокаційної діяльності, включаючи кількість та якість змін у законодавстві, збільшення фінансування програм, покращення доступу до послуг, зростання обізнаності про права, формування позитивної громадської думки [27]. Важливо відстежувати як короткострокові результати, такі як кількість проведених заходів, охоплення аудиторії, висвітлення у медіа, так і довгострокові зміни у політиці, практиці та житті сімей. Регулярний збір зворотного зв’язку від самих сімей дає змогу оцінити реальний вплив адвокаційних ініціатив.

Виклики та перешкоди адвокаційної діяльності в Україні включають обмежені ресурси громадських організацій, недостатню підтримку з боку держави, опір змінам з боку окремих чиновників, низький рівень довіри до інституцій. Дослідження А. Сидоренко щодо соціального захисту членів сімей військовослужбовців виявляє, що однією з головних проблем є відсутність ефективних механізмів притягнення до відповідальності за порушення прав та ігнорування адвокаційних звернень [44, с. 154]. Подолання цих викликів потребує зміцнення громадянського суспільства, розвитку партнерства між державою та громадськістю, забезпечення захисту адвокатів від переслідування, створення інституційних механізмів врахування позиції громадськості у процесах прийняття рішень.

Міжнародний досвід адвокації у сфері захисту прав військовослужбовців та їхніх сімей демонструє важливість створення спеціалізованих інституцій, які займаються виключно адвокаційною роботою. І. Трубавіна, Л. Цибулько та А. Мартинюк, аналізуючи закордонний досвід, відзначають наявність у багатьох

країнах омбудсменів з питань військовослужбовців, спеціалізованих правозахисних організацій, потужних ветеранських асоціацій [50, с. 417]. Ці інституції мають ресурси, експертизу та повноваження для ефективного захисту прав, проведення незалежних розслідувань, впливу на політику. Створення подібних структур в Україні могло б суттєво посилити адвокаційну роботу та забезпечити системний підхід до захисту інтересів сімей військовослужбовців.

Інноваційні підходи до адвокації включають використання цифрових технологій, соціальних мереж, краудфандингу, он-лайн петицій, віртуальних акцій протесту. Соціальна підтримка для захисників та захисниць: про що варто знати – інформаційний ресурс Міністерства соціальної політики України демонструє можливості використання он-лайн платформ для інформування сімей про їхні права, надання консультацій, організації взаємодії з державними органами [46]. Цифрові інструменти дають змогу швидко мобілізувати підтримку, координувати дії активістів з різних регіонів, документувати порушення прав через фото та відео, створювати віртуальні спільноти для обміну досвідом та взаємопідтримки. Водночас важливо забезпечити доступ до цифрових технологій для всіх сімей та надавати альтернативні канали комунікації для тих, хто не має можливості користуватися інтернетом.

Отже, соціальна адвокація інтересів сімей військовослужбовців в Україні є багатовимірним процесом, що включає різноманітні форми та методи впливу на політику, практику та громадську думку. Ефективна адвокація потребує комплексного підходу, що поєднує юридичні, інформаційні, мобілізаційні, аналітичні методи роботи, координацію зусиль різних організацій, участь самих сімей у процесі захисту своїх прав. Розвиток адвокаційного потенціалу соціальних працівників, державних та громадських організацій та самих сімей є важливою умовою забезпечення реалізації прав військовослужбовців та їхніх родин у сучасних умовах.

Висновки до першого розділу

У першому розділі кваліфікаційної роботи було розглянуто теоретичні засади соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців. З'ясовано, що сім'ї військовослужбовців становлять особливу категорію отримувачів соціальних послуг, яка характеризується специфічним комплексом потреб, викликів та соціальних ризиків. Аналіз наукових досліджень засвідчив, що сім'ї стикаються з численними труднощами: емоційним виснаженням, фінансовою нестабільністю, соціальною ізоляцією, обмеженим доступом до якісних послуг, що зумовлює необхідність створення ефективної системи їх соціального захисту та представництва інтересів.

Визначено зміст, форми та методи соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців в Україні. Соціальна адвокація розглядається як систематична діяльність, спрямована на захист інтересів сімей через представництво їхніх потреб перед органами влади, формування громадської думки та ініціювання системних змін. До основних форм адвокації належать: індивідуальне консультування та юридична допомога, представництво інтересів у державних органах та судах, медійні кампанії, лобіювання законодавчих ініціатив, громадський моніторинг, створення коаліцій. Встановлено, що ефективна адвокація потребує комплексного підходу, який поєднує юридичні, інформаційні, мобілізаційні та аналітичні методи роботи.

Узагальнення результатів теоретичного аналізу дає підстави стверджувати, що розвиток системи соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців є актуальним завданням сучасної соціальної роботи в Україні. Ефективність адвокаційної діяльності залежить від координації зусиль державних органів, громадських організацій, професійної підготовки соціальних працівників та розвитку адвокаційного потенціалу самих сімей. Виявлені теоретичні положення створюють основу для емпіричного дослідження проблем та потреб сімей військовослужбовців, а також розробки адвокаційної кампанії для представництва інтересів даної цільової групи.

РОЗДІЛ 2
ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ АДВОКАЦІЇ ІНТЕРЕСІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В ЦЕНТРАХ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ

2.1. Проблеми та потреби сімей військовослужбовців

Емпіричне дослідження проблем та потреб сімей військовослужбовців було проведено на базі Центру соціальних служб Оболонського району м. Києва. Вибір саме цього закладу як бази дослідження обумовлений активною роботою Центру з сім'ями військовослужбовців, наявністю спеціалізованих програм підтримки цієї категорії отримувачів соціальних послуг та готовністю адміністрації сприяти проведенню наукового дослідження. Центр обслуговує значну кількість сімей військовослужбовців, що дало змогу сформувати репрезентативну вибірку респондентів.

Дослідження проводилося у два етапи. Перший етап передбачав анкетування сімей військовослужбовців, які отримують соціальні послуги в Оболонському районному центрі соціальних служб м. Києва. Другий етап включав контент-аналіз нормативно-правової документації, що регулює діяльність цього Центру, аналіз звітів, програм та офіційного сайту Центру, а також проведення глибинних інтерв'ю з фахівцями Центру.

Для опитування сімей військовослужбовців нами було розроблено анкету, яка включала двадцять чотири питання, об'єднаних у п'ять тематичних розділів: загальна інформація про респондентів, проблеми та потреби сімей, обізнаність про соціальні послуги та пільги, досвід звернення за допомогою, соціальна адвокація та очікування. Анкета містила як закриті питання з варіантами відповідей, так і відкриті питання, що дали змогу респондентам висловити власні думки та пропозиції. Такий підхід забезпечив отримання як кількісних, так і якісних даних, необхідних для всебічного аналізу ситуації. Повний текст анкети для опитування членів сімей військовослужбовців представлено в Додатку А.

Загальна кількість респондентів склала сорок п'ять осіб – членів сімей військовослужбовців, які є отримувачами послуг Центру соціальних служб

Оболонського району м. Києва. Критеріями включення до вибірки були: наявність родича, який проходить військову службу або перебував на службі протягом останніх двох років; повнолітній вік респондента; добровільна згода на участь в опитуванні. Анкетування проводилося індивідуально, у приватній обстановці, що забезпечило конфіденційність та щирість відповідей. Середня тривалість заповнення анкети становила 25–30 хвилин. Усі респонденти були проінформовані про мету дослідження, анонімність опитування та можливість відмовитися від участі на будь-якому етапі.

Соціально-демографічні характеристики респондентів представлені у таблиці 2.1, яка відображає основні параметри вибірки дослідження.

Таблиця 2.1

Соціально-демографічні характеристики респондентів

Характеристика	Варіант відповіді	Кількість (%)
n = 45		
Вік респондентів	18–25 років	3 (6,7%)
	26–35 років	19 (42,2%)
	36–45 років	14 (31,1%)
	46–55 років	8 (17,8%)
	56 років і більше	1 (2,2%)
Стать	Жіноча	39 (86,7%)
	Чоловіча	6 (13,3%)
Родинний зв’язок	Дружина/чоловік	29 (64,4%)
	Мати/батько	13 (28,9%)
	Син/донька	2 (4,4%)
	Інший родич	1 (2,3%)
Рівень освіти	Повна загальна середня	3 (6,7%)
	Професійно-технічна	7 (15,6%)
	Фахова передвища	11 (24,4%)
	Вища	24 (53,3%)

Джерело: розроблено автором на основі проведеного дослідження

Як видно з таблиці 2.1, вибірка дослідження є репрезентативною та відображає реальну структуру сімей військовослужбовців – отримувачів послуг Центру соціальних служб Оболонського району м. Києва за віком, статтю, родинними зв’язками та освітнім рівнем. Переважання жінок віком 26–45 років з вищою освітою є типовим для цієї категорії, оскільки саме дружини та матері найчастіше звертаються за соціальними послугами та беруть на себе відповідальність за вирішення проблем сім’ї.

Розподіл сімей за кількістю членів виявив, що найпоширенішими є сім’ї з трьох осіб – 17 респондентів та з чотирьох осіб – 15 респондентів. Сім’ї з двох осіб становлять 7 респондентів, а багатодітні сім’ї з п’яти і більше членів – 6 респондентів. Неповнолітні діти є у 32 опитаних сімей, причому у 10 випадках йдеться про багатодітні сім’ї з трьома і більше дітьми. Наявність неповнолітніх дітей суттєво впливає на характер проблем, з якими стикаються сім’ї, та визначає специфіку необхідної підтримки.

Для наочного представлення розподілу респондентів за родинним зв’язком із військовослужбовцем побудовано рисунок 2.1.

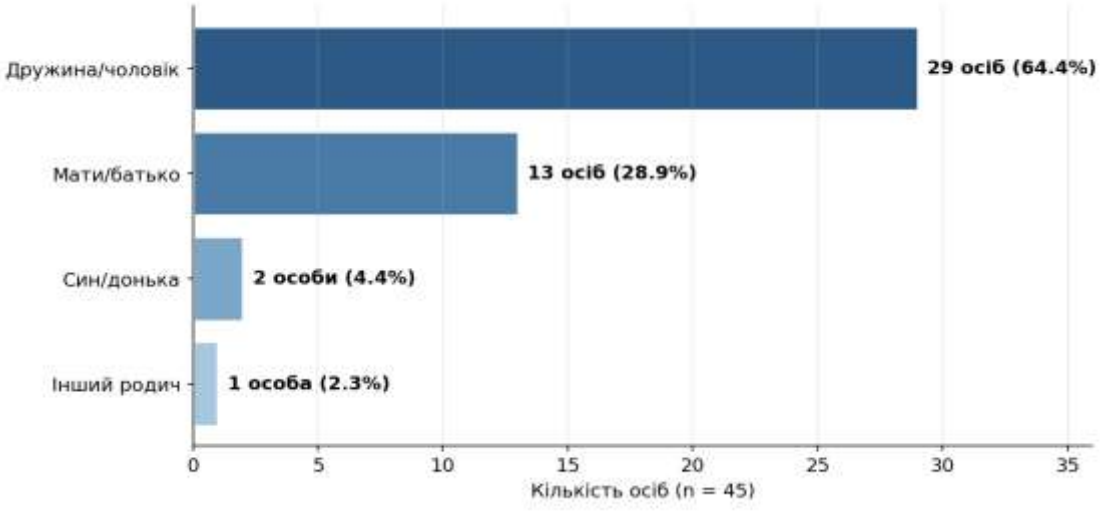

Рис. 2.1. Розподіл респондентів за родинним зв’язком із військовослужбовцем (n = 45)

Джерело: розроблено автором на основі проведеного дослідження

Аналіз проблем та потреб сімей військовослужбовців дозволив виокремити найбільш поширені труднощі та види необхідної підтримки. Структура виявлених проблем представлена на рисунку 2.2.

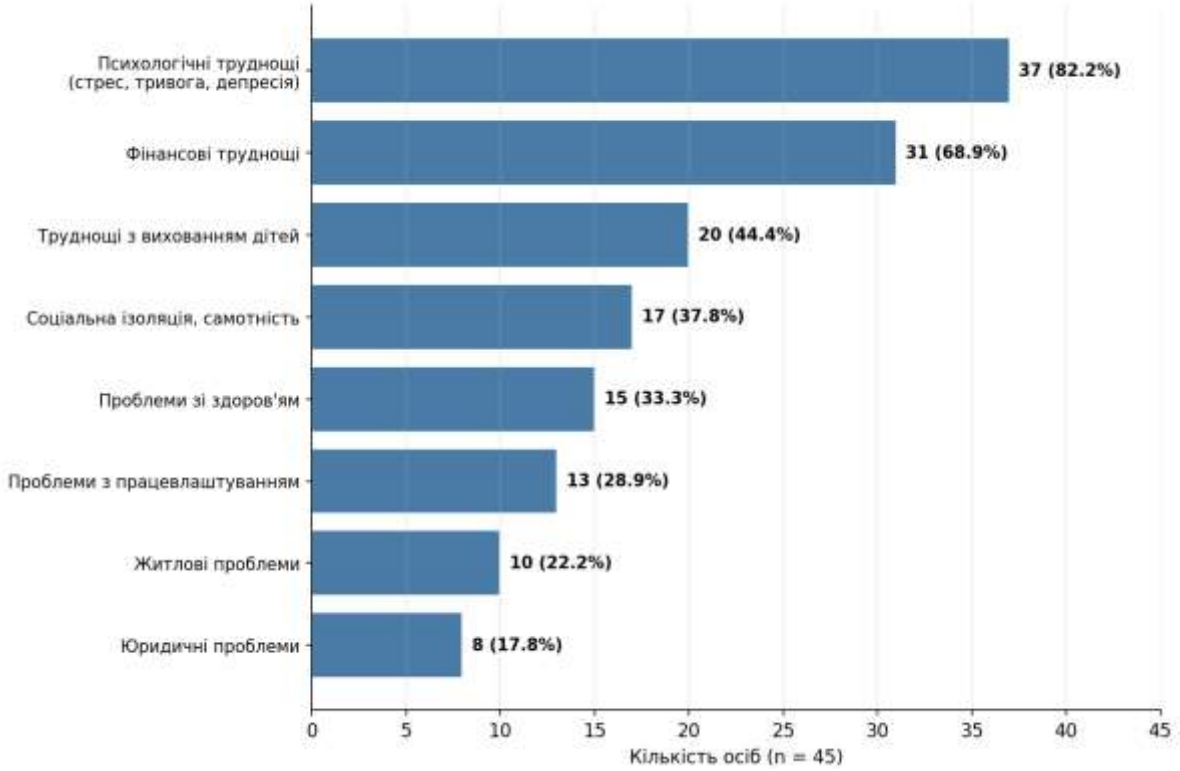

Рис. 2.2. Найпоширеніші проблеми сімей військовослужбовців – отримувачів послуг Центру (n = 45)

Джерело: розроблено автором на основі проведеного дослідження

Дані рисунка 2.2 демонструють, що найгострішими проблемами для сімей військовослужбовців є психологічні труднощі (стрес, тривога, депресія), які відзначили 37 респондентів, та фінансові труднощі, на які вказали 31 респондент. Третьою за поширеністю проблемою стали труднощі з вихованням дітей – 20 респондентів, що пояснюється відсутністю одного з батьків у щоденному житті сім'ї. Соціальну ізоляцію та самотність відчувають 17 респондентів, проблеми зі здоров'ям – 15 респондентів, труднощі з працевлаштуванням – 13 респондентів. Житлові проблеми зазначили 10 респондентів, юридичні проблеми – 8 респондентів.

Структура необхідних видів підтримки, висловлених респондентами, представлена на рисунку 2.3.

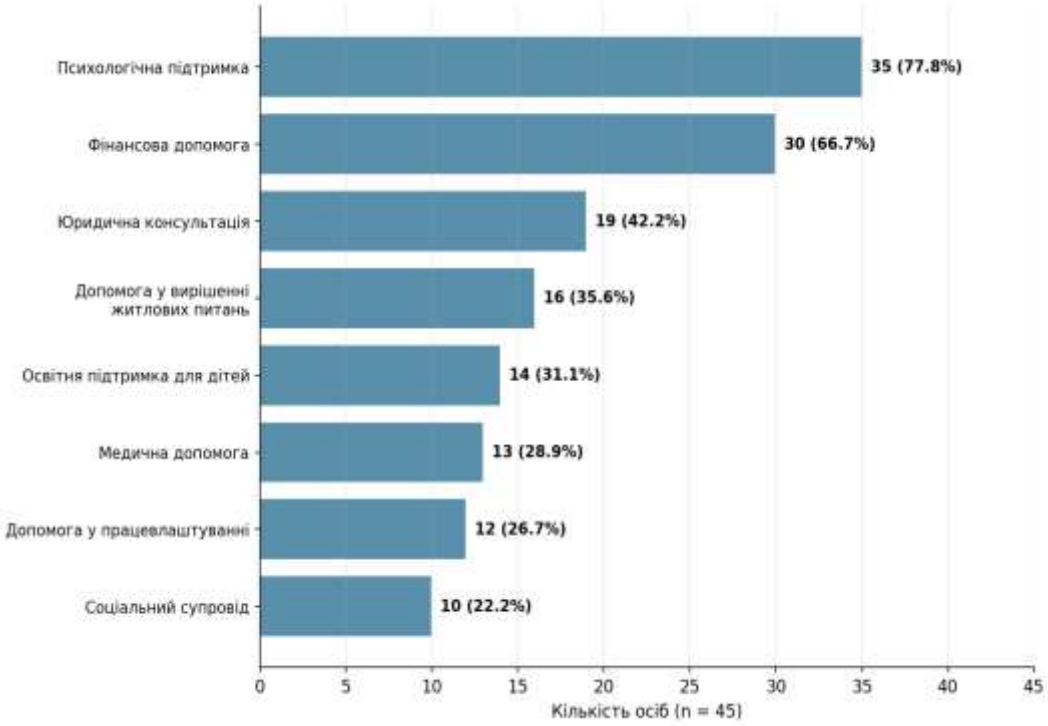

Рис. 2.3. Найбільш затребувані види підтримки серед респондентів (n = 45)

Джерело: розроблено автором на основі проведеного дослідження

Як свідчать дані рисунка 2.3, найбільш затребуваними видами підтримки серед сімей військовослужбовців є психологічна підтримка – 35 респондентів та фінансова допомога – 30 респондентів. Юридичну консультацію потребують 19 респондентів, що свідчить про необхідність розширення безоплатної правової допомоги. Допомогу у вирішенні житлових питань зазначили 16 респондентів, освітню підтримку для дітей – 14 респондентів, медичну допомогу – 13 респондентів. Допомогу у працевлаштуванні потребують 12 респондентів, соціальний супровід – 10 респондентів. Співставлення проблем та потреб дає чітке розуміння пріоритетних напрямів розвитку системи соціальної підтримки отримувачів послуг Центру.

Оцінка рівня фінансової стабільності сімей показала, що високим його вважають 4 респонденти, коли доходів достатньо на всі потреби. Середній рівень, коли доходів вистачає на основні потреби, відзначили 22 респонденти.

Низький рівень фінансової стабільності, коли постійно не вистачає коштів, характерний для 15 респондентів. Критичний рівень, що потребує постійної допомоги, виявлено у 4 респондентів. Такий розподіл свідчить, що майже половина опитаних сімей перебувають у стані фінансової нестабільності різного ступеня.

Деталізація потреби у психологічній підтримці показала, що 13 респондентів відчувають таку потребу постійно, 20 респондентів – періодично, 9 респондентів – рідко, і лише 3 респонденти не відчувають такої потреби взагалі. Це означає, що абсолютна більшість опитаних сімей потребує психологічної допомоги у тій чи іншій формі. Водночас існуюча мережа психологічних служб не здатна повністю задовольнити цей попит, що зумовлює необхідність розширення психологічного компонента послуг Центру.

Критично важливою проблемою виявився низький рівень обізнаності опитаних сімей про свої права та пільги. Розподіл респондентів за рівнем обізнаності наочно представлено на рисунку 2.4.

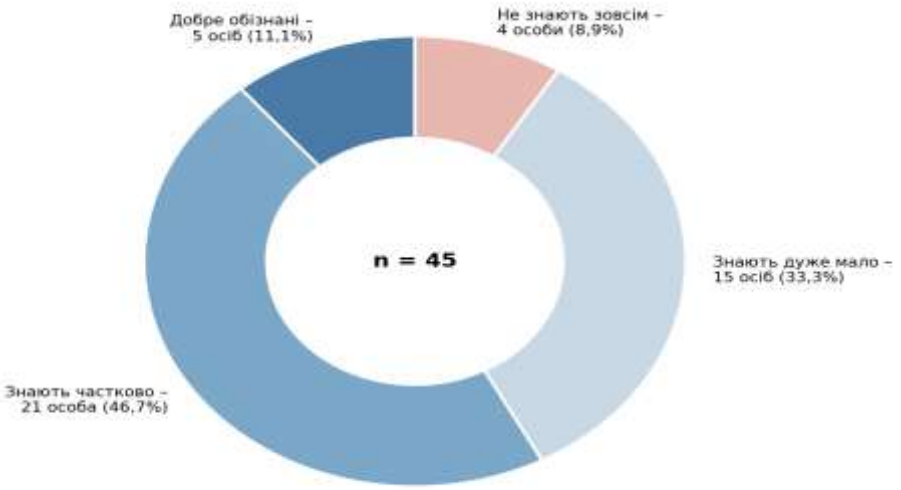

Рис. 2.4. Рівень обізнаності сімей військовослужновців про свої права та пільги (n = 45)

Джерело: розроблено автором на основі проведеного дослідження

Як видно з рисунка 2.4, лише 5 респондентів заявили, що добре обізнані зі своїми правами. Майже половина опитаних – 21 респондент – знають про свої

права частково, 15 респондентів знають дуже мало, а 4 респонденти не знають зовсім. Таким чином, понад 88% отримувачів послуг Центру не мають достатньої інформації про свої права, що призводить до недоотримання належних пільг та послуг, неможливості ефективного захисту своїх інтересів. Ця ситуація вимагає негайного втручання через створення комплексної системи інформування та просвітництва на базі Центру соціальних служб Оболонського району м. Києва.

Основними джерелами інформації про доступні соціальні послуги для опитаних сімей є: інтернет та соціальні мережі – 29 респондентів, інші сім'ї військовослужбовців – 24 респонденти, соціальні працівники – 18 респондентів, місцеві органи влади – 14 респондентів, громадські організації – 12 респондентів, засоби масової інформації – 8 респондентів. Водночас 7 респондентів відзначили, що не мають постійних джерел інформації та дізнаються про послуги випадково. Такий стан речей підкреслює необхідність розбудови системної інформаційної підтримки отримувачів послуг Центру.

Щодо достатності інформації про доступні послуги та пільги, лише 2 респонденти вважають її достатньою. Відповідь «швидше так, ніж ні» обрали 13 респондентів, «швидше ні, ніж так» – 22 респонденти, «ні, зовсім недостатньо» – 8 респондентів. Це означає, що майже дві третини опитаних сімей не отримують необхідної інформації про послуги та пільги, що вказує на серйозні недоліки існуючої системи інформування.

Обізнаність про роботу центрів соціальних служб у регіоні виявилася недостатньою. Знають про центри та користуються їхніми послугами лише 10 респондентів. Знають про існування, але не зверталися – 17 респондентів, чули, але не знають деталей – 12 респондентів, не знають взагалі – 6 респондентів опитаних. Такі дані свідчать про необхідність посилення інформаційної роботи Центру соціальних служб Оболонського району м. Києва, розширення його присутності в інформаційному просторі, активнішої роботи з громадськістю.

Оцінка якості отриманих послуг виявила неоднозначну картину. Повністю задоволені якістю послуг лише 4 респонденти із тих, хто звертався за допомогою.

Швидше задоволені – 11 респондентів, швидше незадоволені – 9 респондентів, повністю незадоволені – 3 респонденти. Таким чином, майже половина осіб, які зверталися за послугами, залишилися ними незадоволені, що вказує на серйозні проблеми у якості надання соціальної підтримки та необхідність її вдосконалення.

Аналіз труднощів при отриманні соціальних послуг або реалізації прав показав, що з ними часто стикаються 12 респондентів, іноді – 19 респондентів, рідко – 9 респондентів, не стикалися взагалі – лише 5 респондентів. Бар'єри, з якими стикаються сім'ї військовослужбовців при отриманні соціальних послуг, представлені на рисунку 2.5.

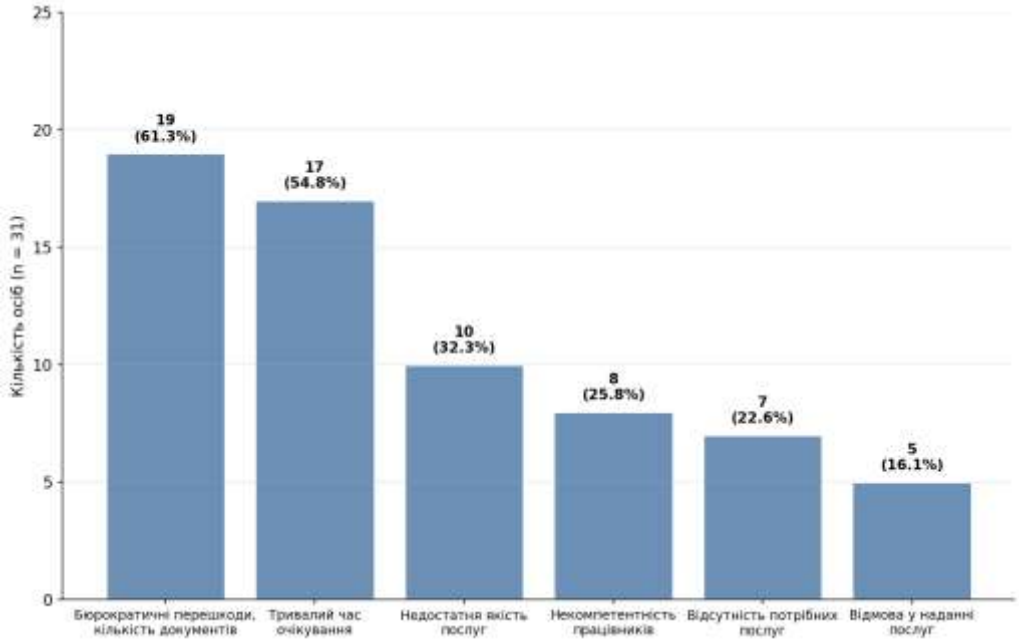

Рис. 2.5. Бар'єри при отриманні соціальних послуг (n = 31)

Джерело: розроблено автором на основі проведеного дослідження

Як демонструє рисунок 2.5, найпоширенішим бар'єром є бюрократичні перешкоди та велика кількість документів – 19 респондентів із тих, хто стикався з труднощами. На тривалий час очікування вказали 17 респондентів, на недостатню якість послуг – 10 респондентів, некомпетентність працівників – 8 респондентів, відсутність потрібних послуг – 7 респондентів, відмову у наданні послуг – 5 респондентів.

Щодо знання про соціальну адвокацію, лише 3 респонденти заявили, що добре розуміють це поняття. Мають загальне уявлення – 14 респондентів, чули, але не розуміють – 18 респондентів, не знають взагалі – 10 респондентів опитаних. Це свідчить про надзвичайно низький рівень обізнаності про можливості адвокаційної діяльності та необхідність проведення інформаційно-просвітницької роботи серед отримувачів послуг Центру щодо механізмів захисту та представництва їхніх інтересів.

Потреба у професійному представництві інтересів виявилася досить високою на всіх рівнях влади, що наочно представлено на рисунку 2.6.

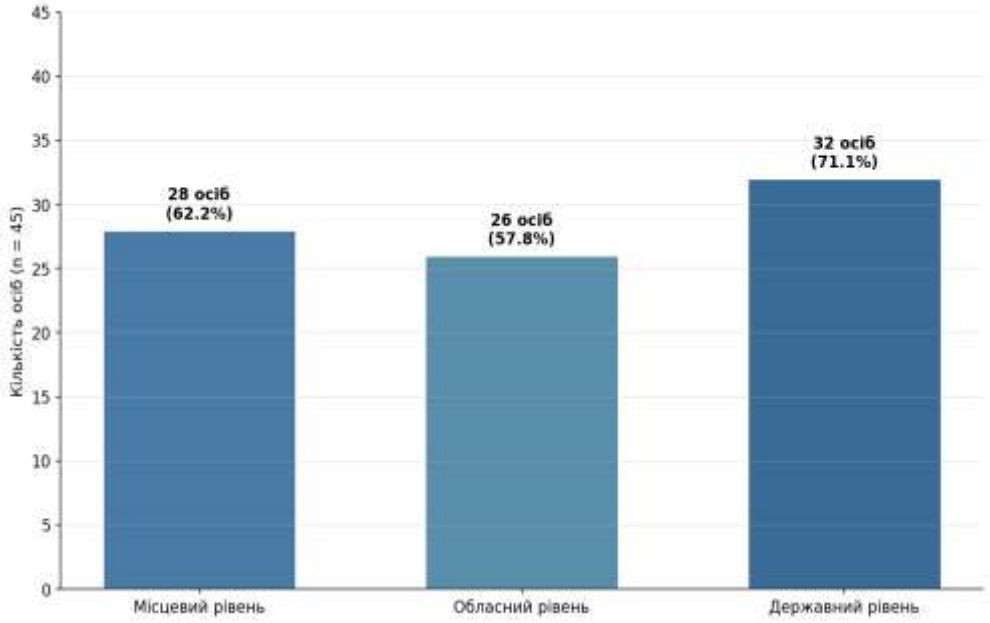

Рис. 2.6. Потреба в адвокації інтересів сімей військовослужбовців на різних рівнях влади (n = 45)

Джерело: розроблено автором на основі проведеного дослідження

Як видно з рисунка 2.6, на рівні місцевої влади потребу в адвокації відчувають 28 респондентів, на рівні обласної влади – 26 респондентів, на державному рівні – 32 респонденти опитаних. Ці дані підтверджують актуальність розвитку адвокаційної складової у роботі з сім’ями військовослужбовців та необхідність створення ефективних механізмів представництва їхніх інтересів на різних рівнях влади.

Серед найважливіших змін у системі соціального захисту респонденти назвали: спрощення процедур отримання послуг – 31 респондент, покращення інформування про права та пільги – 28 респондентів, більшу увагу до психологічної підтримки – 25 респондентів, збільшення розміру матеріальної допомоги – 23 респонденти, підвищення кваліфікації соціальних працівників – 17 респондентів, розширення переліку доступних послуг – 15 респондентів, створення спеціалізованих центрів для сімей військовослужбовців – 13 респондентів. Ці пріоритети мають бути враховані при плануванні адвокаційних ініціатив.

Готовність брати участь у громадських організаціях та ініціативах для захисту прав сімей військовослужбовців виявили: активно готові брати участь – 8 респондентів, епізодично – 20 респондентів, не мають часу або бажання, але підтримують такі ініціативи – 14 респондентів, не підтримують – 3 респонденти. Це свідчить про наявність значного потенціалу для створення організацій самодопомоги та активізації участі сімей у процесах захисту своїх прав.

Найкориснішими формами підтримки від громадських організацій респонденти вважають: безкоштовні консультації правові та психологічні – 32 респонденти, групи взаємопідтримки – 25 респондентів, допомогу у відстоюванні прав – 24 респонденти, освітні семінари та тренінги – 18 респондентів, допомогу речами та продуктами – 17 респондентів, організацію дозвілля – 11 респондентів. Ці дані дають чітке розуміння того, які саме послуги мають надавати громадські організації для найефективнішої підтримки сімей військовослужбовців.

Аналіз відповідей на відкрите питання про пропозиції щодо покращення соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців виявив наступні основні теми: необхідність спрощення бюрократичних процедур та зменшення кількості документів; створення єдиного інформаційного ресурсу про всі доступні послуги та пільги; забезпечення доступу до безкоштовної психологічної допомоги для всіх членів сімей; підвищення розміру фінансової допомоги та компенсацій; створення спеціалізованих центрів підтримки сімей

військовослужбовців у кожному районі; організація груп взаємопідтримки та клубів для дітей військовослужбовців; забезпечення пріоритету у вирішенні житлових питань; підвищення якості та доступності медичних послуг.

Узагальнюючи результати проведеного емпіричного дослідження, можна зробити декілька ключових висновків щодо стану та проблематики опитаних сімей військовослужбовців. По-перше, виявлено домінування двох основних проблемних блоків: психологічного, з яким стикаються 37 респондентів, та фінансового, який зачіпає 31 респондента. Ця двоїстість свідчить, що ефективна соціальна робота з цією категорією отримувачів послуг не може зводитися лише до матеріальної допомоги – вона має поєднуватися з систематичним психосоціальним супроводом.

По-друге, дослідження виявило критичний інформаційний дефіцит: 40 опитаних не мають достатнього розуміння власних прав та пільг, а 38 респондентів вважають інформацію про доступні соціальні послуги достатньою. Це безпосередньо корелює з показниками обізнаності про соціальну адвокацію – лише 3 респонденти добре розуміють її сутність. Інформаційний бар'єр стає першочерговою проблемою, на подолання якої має бути спрямована як практична робота Центру, так і адвокаційна кампанія.

По-третє, виявлено суттєву прогалину між наявністю формальних соціальних послуг та якістю їх надання. Лише 15 респондентів із тих, хто звертався за допомогою, висловили задоволеність якістю послуг, а 31 респондент систематично стикається з труднощами при їх отриманні – переважно через бюрократичні перешкоди та тривалий час очікування. Така ситуація формує у сімей військовослужбовців установку недовіри до системи соціального захисту: 5 респондентів із тих, хто не зверталися за допомогою, прямо вказали, що не вірять в її ефективність.

По-четверте, попри низьку обізнаність про адвокацію як механізм, потреба у представництві інтересів є об'єктивно високою на всіх рівнях влади – від місцевого до державного. При цьому 28 респондентів виявили готовність до тієї чи іншої форми участі у громадських ініціативах щодо захисту прав сімей

військовослужбовців. Це свідчить про значний нереалізований потенціал самоадвокації, який має бути активізований через цілеспрямовану просвітницьку та організаційну роботу.

Таким чином, виявлені у ході дослідження проблеми та потреби опитаних сімей військовослужбовців формують чітку проблемну картину, яка потребує комплексного реагування. Найгострішими є інформаційний дефіцит, психологічне навантаження, фінансова нестабільність та низька якість надання соціальних послуг. Саме ці виявлені проблеми становлять емпіричну основу для розробки адвокаційної кампанії, спрямованої на системне покращення ситуації та захист інтересів сімей військовослужбовців, що буде представлено у параграфі 2.3.

2.2. Досвід соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців у Центрі соціальних служб Оболонського району м. Києва

З метою комплексного дослідження досвіду здійснення соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців у Центрі соціальних служб Оболонського району м. Києва (далі – Центр) на емпіричному етапі було здійснено контент-аналіз положень міської цільової програми «Турбота. Назустріч киянам» на 2025–2027 роки як ключового нормативного документа, що регулює діяльність Центру; контент-аналіз громадських звітів Оболонської районної в місті Києві державної адміністрації за 2024 та 2025 роки; контент-аналіз офіційних інформаційних ресурсів Центру (веб порталу мережі центрів соціальних служб м. Києва та офіційного веб порталу Оболонської РДА); глибинні інтерв’ю з фахівцями Центру. Поєднання зазначених методів дозволило отримати об’єктивну картину організації соціальної адвокації, простежити динаміку активності за двома звітними періодами, а також доповнити кількісні дані якісною оцінкою з боку фахівців-практиків.

Оболонський районний у місті Києві центр соціальних служб є спеціальним закладом, що проводить соціальну роботу із сім’ями, які перебувають у складних життєвих обставинах. Центр діє на підставі Закону

України «Про соціальні послуги», постанови Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 року № 587 «Про організацію надання соціальних послуг» та підпорядковується Управлінню соціальної та ветеранської політики Оболонської РДА. До базових напрямів діяльності Центру належить надання послуг інформування, консультування, представництва інтересів, кризового та екстреного втручання, соціального супроводу, соціальної адаптації, а також спеціалізована робота зі специфічними цільовими групами – постраждалими від домашнього насильства, сім'ями військовослужбовців, особами, звільненими з полону, дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування [30].

Основним документом, що визначає програмну рамку соціальної підтримки на районному рівні, є міська цільова програма «Турбота. Назустріч киянам» на 2025–2027 роки, затверджена рішенням Київської міської ради від 04.07.2024 № 1651/9617 [34]. Аналіз тексту програми засвідчив, що Оболонський районний центр соціальних служб входить до переліку чотирьох виконавців програми на районному рівні поряд з Управлінням соціальної та ветеранської політики Оболонської РДА, Територіальним центром соціального обслуговування та Центром соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями [34]. Програма суттєво розширює перелік адвокаційних інструментів порівняно з попередньою редакцією 2022–2024 років: для постраждалих внаслідок збройної агресії передбачено одноразову матеріальну допомогу 10 000 грн малозабезпеченим киянам у складних життєвих обставинах, одноразову допомогу 40 000 грн у зв'язку з відселенням через руйнування житла та щомісячну допомогу 20 000 грн на тимчасову оренду до 12 місяців [34]. Кожен із цих інструментів передбачає процедуру звернення до уповноваженого органу, що актуалізує функцію Центру з консультаційного супроводу та представництва інтересів заявників.

Порівняльний аналіз кількісних показників діяльності Центру за 2024 та 2025 роки дозволяє простежити динаміку обсягу та структури надаваних послуг. Узагальнені дані подано в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка показників діяльності Центру соціальних служб Оболонського району м. Києва за 2024–2025 роки

Показник	2024 р.	2025 р.	Динаміка
Загалом сімей охоплено послугами	1999	2286	+287 (+14,4%)
Послуги інформування (сім'ї)	1999	2286	+287 (+14,4%)
Послуги консультування (сім'ї)	1892	2283	+391 (+20,7%)
Представництво інтересів (сім'ї)	149	130	–19 (–12,8%)
Кризові та екстрені втручання	150	73	–77 (–51,3%)
Соціальний супровід (сім'ї)	91	96	+5 (+5,5%)
Заяви про насильство в сім'ї опрацьовано	739	718	–21 (–2,8%)
Звільнені з полону отримали допомогу	32	53	+21 (+65,6%)

Джерело: складено автором на основі аналізу [4, с. 150–153; 5, с. 173–176]

Як видно з таблиці 2.4, за досліджуваний період загальна кількість сімей, охоплених послугами Центру, зросла на 287 одиниць (+14,4%), причому найбільш виражене зростання спостерігається за послугою консультування (+391 сім'я, або +20,7%). Особливої уваги заслуговує динаміка показників безпосередньо адвокаційного спрямування: кількість сімей, які отримали послугу представництва інтересів, зменшилася з 149 до 130 (–12,8%), а кризові та екстрені втручання скоротилися більш ніж удвічі (зі 150 до 73). Водночас обсяг соціального супроводу зріс із 91 до 96 сімей. Така динаміка свідчить про якісну трансформацію роботи Центру: від реагування на кризові ситуації – до системного супроводу та профілактики. Це підтверджується впровадженням нових форматів роботи: тренінгової програми для підлітків «Шлях до себе», модульного курсу «Розвиток батьківського потенціалу», програми наставництва над дітьми, які виховуються у Навчально-реабілітаційному центрі № 21 (12 договорів про наставництво у 2025 році, 15 пар «наставник – дитина») [5, с. 174]. Перехід до системних форм роботи відповідає сучасним стандартам соціальної адвокації, які орієнтують на формування стійких ресурсів осіб, а не на одноразове розв'язання гострих проблем [19; 21].

У громадському звіті за 2024 рік уперше було офіційно зафіксовано окремий напрям роботи Центру з родинами військових: «у 2024 році ще одним важливим напрямом роботи Центру стало надання соціальної допомоги та підтримки сім'ям військовослужбовців, загиблих та зниклих безвісти захисників України» [4, с. 152]. Цей напрям зберігся і у 2025 році, при цьому набув розширених форм роботи. Динаміку основних показників за цим напрямом подано в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Показники роботи Центру з сім'ями військовослужбовців у 2024–2025 роках

Форма роботи	2024 р.	2025 р.
Сімей військовослужбовців проконсультовано / проінформовано	247	188
Занять групи психологічної підтримки для жінок військовослужбовців	12	12
Учасниць групи підтримки жінок військовослужбовців	8	8
Учасниць групи підтримки матерів загиблих Героїв («Самодопомога+»)	10	10
Творчі майстер-класи для дітей військовослужбовців	так	так
Волонтерський в'язальний клуб «Феї тепла»	–	так

Джерело: складено автором на основі аналізу [4, с. 152–153; 5, с. 175–176]

Зменшення загальної кількості проконсультованих та проінформованих сімей військовослужбовців із 247 у 2024 році до 188 у 2025 році не варто розглядати як негативну тенденцію: контент-аналіз описової частини звітів свідчить, що фахівці Центру перейшли від моделі індивідуальних разових консультацій до системних форм роботи – груп психологічної підтримки, тематичних майстер-класів, волонтерських ініціатив. Групи психологічної підтримки для жінок військовослужбовців у 2025 році функціонували стабільно (12 занять, 8 учасниць), як і група підтримки матерів загиблих Героїв за програмою «Самодопомога+» (10 учасниць) [5, с. 175–176]. У 2025 році

запроваджено нові ініціативи: для дітей із сімей військовослужбовців на постійній основі організовуються творчі майстер-класи, а на базі Центру працює волонтерський в'язальний клуб «Феї тепла», що сприяє соціалізації жінок та матерів військових через спільну корисну діяльність [19, с. 138; 42, с. 70].

Окремий напрям адвокаційної діяльності Центру – робота з особами, звільненими з полону. Якщо у 2024 році 32 особи отримали комплексну допомогу через Центр у співпраці з державним закладом «Центр психічного здоров'я та реабілітації ветеранів "Лісова поляна"», то у 2025 році цей показник становив уже 53 особи (+65,6%) [4, с. 153; 5, с. 176]. Послуги, що надаються звільненим із полону, включають психологічну підтримку, допомогу в оформленні документів і соціальних виплат, гуманітарну допомогу, сприяння у влаштуванні на тимчасове проживання та організації лікування, що становить класичний приклад комплексної адвокації – одночасного представництва інтересів отримувачів послуг в різних системах. Важливим адвокаційним інструментом є також робота Спеціалізованої служби первинного соціально-психологічного консультування осіб, постраждалих від домашнього насильства: у 2025 році опрацьовано 718 заяв, проведено 16 занять групи підтримки потерпілих та 8 занять для підлітків. Окремо було зафіксовано 121 заяву про насильство, де діти стали свідками [5, с. 174], що є показником зрілості адвокаційного підходу: інтереси дитини в умовах насильства визнаються самостійним предметом захисту.

Аналіз вебпорталу Київської мережі центрів соціальних служб (kmcss.kyiv.ua) [30] та офіційного вебпорталу Оболонської РДА (obolon.kyivcity.gov.ua) [31] дозволив виявити особливості представлення інформації для потенційних отримувачів послуг. Інформація про Центр розміщена на двох незалежних офіційних ресурсах, що забезпечує дублювання та підвищує доступність. На вебпорталі РДА в окремих розділах розміщено матеріали з тематики, безпосередньо пов'язаної з адвокацією інтересів сімей військовослужбовців: «Рада з питань ветеранів, військових та їх родин», «Запобігання домашньому насильству та протидії торгівлі людьми»,

«Безбар’єрність. Оболонський район», «Про героїв нашого часу». У відкритому доступі розміщені громадські звіти РДА, що є важливим інструментом громадського контролю – одного з ключових механізмів соціальної адвокації [49]. Водночас контент-аналіз виявив суттєву прогалину: на офіційних ресурсах відсутня окрема рубрика, присвячена послугам саме для сімей військовослужбовців, із систематизованим переліком прав, гарантій та порядку звернення; інформація про спеціалізовані групи підтримки, тренінгові програми, волонтерський клуб «Феї тепла» оприлюднюється переважно у форматі поодиноких новинних матеріалів, що ускладнює пошук таких відомостей пересічним користувачем.

На завершальному етапі емпіричного дослідження було проведено глибинні інтерв’ю з фахівцями Центру (соціальними працівниками, психологами та керівником структурного підрозділу). Структура глибинних інтерв’ю містила дванадцять запитань, об’єднаних у п’ять тематичних блоків: форми та зміст адвокаційної діяльності; типові запити сімей військовослужбовців; міжвідомча взаємодія; бар’єри та виклики; пропозиції щодо вдосконалення (гайд глибинних інтерв’ю представлено в Додатку Б). Невелика кількість респондентів зумовлена якісним характером дослідження: метою було не статистичне узагальнення, а отримання експертної оцінки практичного досвіду здійснення адвокації.

Серед найпоширеніших адвокаційних запитів сімей військовослужбовців фахівці назвали оформлення статусних посвідчень (члена сім’ї загиблого Захисника, особи з інвалідністю внаслідок війни), представництво інтересів у комунікації з територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки, супровід у питаннях соціальних виплат, житлових компенсацій та отримання гуманітарної допомоги, психологічну підтримку дружин, матерів та дітей військовослужбовців.

Як основні форми адвокаційної роботи виокремлено індивідуальне консультування, представництво інтересів отримувачів послуг в інших установах, участь у роботі координаційних рад, залучення волонтерських організацій та благодійних фондів.

Серед типових бар'єрів респонденти зазначили складність та частий перегляд нормативної бази, брак часу для повноцінного супроводу через велике навантаження, недостатню координацію між суб'єктами надання послуг, емоційне вигорання персоналу.

Запропоновані шляхи вдосконалення включають створення єдиної електронної платформи для супроводу отримувачів послуг між установами, впровадження регулярних супервізій, розробку інформаційно-навчальних матеріалів для цільової групи, систематизацію інформації для сімей військовослужбовців на офіційних інтернет-ресурсах району.

Отже, нормативно-програмна база діяльності Центру, представлена міською цільовою програмою «Турбота. Назустріч киянам» на 2025–2027 роки, забезпечує адекватну рамку для здійснення адвокаційної діяльності щодо сімей військовослужбовців. Динаміка кількісних показників діяльності Центру за 2024–2025 роки засвідчує розширення обсягу роботи (+14,4% сімей) при якісному переміщенні акцентів із кризового реагування (–51,3% кризових втручань) на системний супровід (+5,5%). У роботі Центру з сім'ями військовослужбовців сформувалася структурована система підтримки (індивідуальне консультування, групи психологічної підтримки, творчі майстер-класи, волонтерські ініціативи), а також відбулося системне зростання роботи зі звільненими з полону (+65,6%). Водночас виявлені прогалини в інформаційному супроводі та озвучені фахівцями виклики (нормативна нестабільність, кадрове перевантаження, брак міжвідомчої координації) визначають перспективні напрями вдосконалення, які буде розглянуто в підрозділі 2.3.

2.3. Розробка адвокаційної кампанії для представництва інтересів сімей військовослужбовців

Результати емпіричного дослідження, представлені у підрозділах 2.1 та 2.2, дозволили виявити три ключові проблемні поля, які потребують системного адвокаційного реагування. По-перше, виражений інформаційний дефіцит: 40 опитаних сімей військовослужбовців не мають достатнього розуміння власних

прав та пільг, а 38 не вважають інформацію про доступні соціальні послуги достатньою. По-друге, поєднання психологічного та фінансового навантаження як домінантних проблемних блоків: 37 опитаних членів сімей повідомили про психологічні труднощі, 31 респондент – про фінансові. По-третє, бар'єри при отриманні соціальних послуг, з якими стикається 31 респондент – переважно через бюрократичні перешкоди та тривалий час очікування.

На основі ідентифікованих проблем та з урахуванням реальних можливостей Центру соціальних служб Оболонського району м. Києва, описаних у підрозділі 2.2, було розроблено комплексну адвокаційну кампанію, яка інтегрується в наявну інфраструктуру роботи Центру з сім'ями військовослужбовців і доповнює її системними елементами впливу на політику та практику.

Адвокаційна кампанія отримала назву «Поруч і Разом: захист прав сімей захисників України». Слоган кампанії – «Їхні права – наш обов'язок» – підкреслює відповідальність держави та суспільства за забезпечення гідного життя тих, чиї близькі захищають країну, та формує розуміння того, що підтримка сімей військовослужбовців є не благодійністю, а моральним і правовим обов'язком. Головною метою кампанії є покращення якості життя сімей військовослужбовців через забезпечення реалізації їхніх прав та розширення доступу до соціальних послуг на території Оболонського району м. Києва. Кампанія орієнтована на чотири цільові групи: сім'ї військовослужбовців; особи, які приймають рішення на районному та міському рівнях (депутати Київської міської ради, керівники Управління соціальної та ветеранської політики Оболонської РДА, представники профільних департаментів КМДА); фахівці соціальної сфери району; широка громадськість, від ставлення якої залежить успіх системних змін.

Завдання кампанії, сформульовані відповідно до виявлених у дослідженні проблем, передбачають: підвищення обізнаності сімей про їхні права, пільги та доступні послуги; спрощення процедур отримання соціальної підтримки та зменшення бюрократичних перешкод; розширення мережі психологічних служб

та груп взаємопідтримки на базі Центру; створення єдиної інформаційної платформи для сімей військовослужбовців району; посилення міжвідомчої координації; внесення пропозицій щодо удосконалення місцевих програм соціальної підтримки; формування організації самодопомоги для активізації сімей у захисті власних прав. Стратегія базується на комплексному підході, що поєднує п’ять взаємопов’язаних напрямів впливу: інформаційно-просвітницький, мобілізаційно-громадський, юридичний, політико-адвокаційний (пряма робота з особами, які приймають рішення) та коаліційний (партнерство з іншими організаціями), що відповідає сучасним моделям соціальної адвокації [19; 20; 21; 22].

Реалізація кампанії передбачена протягом 14 місяців у п’ять послідовних етапів, представлених у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Етапи реалізації адвокаційної кампанії
«Поруч і Разом: захист прав сімей захисників України»

Етап	Назва, тривалість	Ключові завдання
I	Підготовчий (2 міс.)	Формування команди, розробка плану, налагодження партнерських зв’язків, створення інформаційних ресурсів
II	Інформаційний (3 міс.)	Масове поширення інформації про права та послуги, інформаційні зустрічі, запуск онлайн-ресурсів
III	Мобілізаційний (4 міс.)	Громадські акції, збір підписів, медійна кампанія, формування груп взаємопідтримки
IV	Впливу (3 міс.)	Робота з особами, які приймають рішення; подання офіційних пропозицій; лобіювання змін
V	Закріплення (2 міс.)	Моніторинг впровадження змін, оцінка ефективності, фінальний звіт, планування подальшої роботи

Джерело: складено автором самостійно

Інформаційно-просвітницька складова кампанії безпосередньо реагує на виявлений у дослідженні інформаційний дефіцит (88,9%). Передбачається створення багатоканальної системи інформування: вебсайту кампанії як центрального ресурсу зі зведеною базою прав, пільг, послуг, контактів установ та зразків документів; активних спільнот у соціальних мережах (Facebook,

Telegram, Instagram) з регулярним поширенням актуальної інформації та проведенням онлайн-консультацій експертів у форматі прямих ефірів. Передбачається підготовка серії друкованих матеріалів для розповсюдження через Центр, Управління соціальної та ветеранської політики Оболонської РДА, заклади освіти та охорони здоров'я: інформаційного буклета «Права та пільги сімей військовослужбовців: повний путівник», довідника установ та організацій, серії тематичних листівок «Знай свої права», плакатів з основними правами та контактами [30, с. 12–16].

Важливою формою інформаційної роботи є навчальні заходи. Для сімей військовослужбовців на базі Центру організовуються щомісячні зустрічі у форматі «Школа прав і можливостей» за участю юристів та соціальних працівників. Для фахівців Центру та інших установ району проводиться серія семінарів з підвищення кваліфікації за темами: особливості роботи з сім'ями військовослужбовців, адвокація як інструмент соціальної роботи, ефективна комунікація з особами, які мають травматичний досвід, міжвідомча взаємодія [33, с. 140]. Для представників влади організовуються круглі столи з презентацією результатів дослідження та обговоренням пропозицій до місцевих програм підтримки.

Мобілізаційна складова кампанії покликана розв'язувати психологічно-фінансовий проблемний блок (82,2%). Ключовим заходом стане районний День підтримки сімей захисників, що включатиме інформаційні стенди, безкоштовні консультації юристів та психологів, майстер-класи для дітей, концертну програму та виставку малюнків дітей військовослужбовців. Для мобілізації громадської підтримки буде ініційовано електронну петицію до Київської міської ради з вимогами спростити процедури отримання пільг, збільшити фінансування програм психологічної підтримки та створити спеціалізоване відділення для сімей військовослужбовців на базі Центру; паралельно – збір паперових підписів у публічних місцях району з цільовим показником не менше п'яти тисяч підписів.

Окремим важливим напрямом є створення груп взаємопідтримки на базі Центру з опорою на вже наявний досвід: групи психологічної підтримки для жінок військовослужбовців (12 занять, 8 учасниць) та групи матерів загиблих Героїв за програмою «Самодопомога+» (10 учасниць), описані у підрозділі 2.2. Кампанія передбачає масштабування цієї практики до трьох груп по 15 осіб з тижневою періодичністю занять, які проводитиме кваліфікований психолог. На зустрічах планується інтеграція психологічної підтримки з обговоренням практичних питань захисту прав, що відповідає принципам колективної самоадвокації [23; 24]. На основі вже діючого волонтерського в'язального клубу «Феї тепла» у перспективі планується формування організації самодопомоги, яка зможе самостійно здійснювати адвокацію інтересів своїх членів після завершення активної фази кампанії.

Юридична складова кампанії безпосередньо реагує на проблему бюрократичних бар'єрів та низької якості надання послуг (68,9%). На базі Центру організовується юридична приймальня з графіком два рази на тиждень за участю юристів-волонтерів, які надаватимуть консультації, допомагатимуть готувати документи, супроводжуватимуть у державних установах, представлятимуть інтереси у судах у випадку необхідності. Створюється база типових ситуацій та шаблонів документів, доступна онлайн. Окрема увага приділяється стратегічним справам, які мають потенціал створити прецедент і вплинути на практику інших установ. Результати юридичної роботи систематизуються та використовуються для ідентифікації системних проблем і формулювання пропозицій щодо змін у нормативно-правових актах [22, с. 78–80].

Етап прямого впливу на політику передбачає підготовку аналітичної записки з результатами дослідження та конкретними пропозиціями, яка надсилається керівникам Управління соціальної та ветеранської політики Оболонської РДА, Департаменту соціальної політики КМДА, депутатам Київради. До органів місцевої влади подається пакет конкретних пропозицій: виділення додаткового фінансування на створення спеціалізованого відділення

психологічної підтримки сімей військовослужбовців на базі Центру в межах міської цільової програми «Турбота. Назустріч киянам» на 2025–2027 роки; ініціатива щодо розробки районної програми підтримки сімей військовослужбовців з визначеними заходами, індикаторами та бюджетом; створення районної координаційної ради за участю представників Центру, Управління, ТЦК та СП, ветеранських громадських організацій і представників сімей. Передбачається активна участь у засіданнях Ради з питань ветеранів, військових та їх родин при Оболонській РДА для систематичного представлення позиції цільової групи.

Окрема увага у кампанії приділяється роботі з дітьми із сімей військовослужбовців. На базі Центру планується розширення наявної практики творчих майстер-класів через створення дитячого клубу «Діти героїв» з регулярними зустрічами, екскурсіями, спортивними заходами та творчими конкурсами, що дозволить дітям спілкуватися з однолітками з подібним досвідом. Для педагогів закладів освіти району розробляються методичні рекомендації щодо роботи з дітьми із сімей військовослужбовців. Цифрова складова кампанії передбачає створення комплексної онлайн-екосистеми (вебсайт з мобільною версією, чат-бот для відповідей на типові запитання, особисті історії успіху, онлайн-форми для звернень) із застосуванням єдиних хештегів для консолідації контенту.

Система моніторингу та оцінки ефективності кампанії передбачає відстеження як процесних індикаторів (кількість проведених інформаційних заходів, осіб, які отримали консультації, публікацій у медіа, учасників груп взаємопідтримки, зібраних підписів, зустрічей із представниками влади), так і результативних (зміни у процедурах надання послуг, обсяг додатково виділеного фінансування, кількість прийнятих рішень на користь сімей військовослужбовців, рівень обізнаності та задоволеності якістю послуг за результатами повторного опитування). Серед основних ризиків реалізації кампанії: опір окремих посадових осіб (мінімізується залученням прогресивних керівників та медійною підтримкою); недостатнє фінансування (диверсифікація

джерел фінансування, залучення волонтерів); пасивність самих сімей через емоційне виснаження (індивідуальний підхід, безпечний простір, фіксація перших успіхів).

Сталість результатів кампанії після завершення активної фази забезпечується чотирма ключовими механізмами: створенням організації самодопомоги сімей військовослужбовців, що продовжить адвокаційну роботу силами самих сімей; закріпленням змін у нормативних документах, процедурах та програмах підтримки; функціонуванням створених інформаційних ресурсів і матеріалів, доступних для нових поколінь сімей військовослужбовців; налагодженою міжвідомчою координацією, що зможе ефективно реагувати на нові виклики. У разі успішної реалізації кампанії на базі Центру соціальних служб Оболонського району м. Києва передбачається масштабування досвіду на інші райони м. Києва та громади України через підготовку методичного посібника, навчальних візитів для представників інших громад та створення онлайн-платформи для обміну досвідом між адвокатами з різних регіонів [15].

Отже, розроблена адвокаційна кампанія «Поруч і Разом: захист прав сімей захисників України» є комплексною ініціативою, що поєднує інформаційну, мобілізаційну, юридичну та політико-адвокаційну складові для досягнення системних змін у сфері соціальної підтримки сімей військовослужбовців. Кампанія базується на емпіричних результатах дослідження, проведеного на базі Центру соціальних служб Оболонського району м. Києва, безпосередньо реагує на виявлені проблеми (інформаційний дефіцит, психологічно-фінансове навантаження, бюрократичні бар’єри) та інтегрується в наявну інфраструктуру роботи Центру з сім’ями військовослужбовців. Її реалізація дозволить не лише покращити якість життя конкретних сімей військовослужбовців, а й створити модель ефективної адвокації, придатну для тиражування в інших районах м. Києва та громадах України.

Висновки до другого розділу

Емпіричне дослідження проблем та потреб сімей військовослужбовців проведене шляхом анкетування 45 респондентів, дозволило виявити три домінантні проблемні поля: інформаційний дефіцит (40 респондентів не мають достатнього розуміння власних прав і пільг), психологічно-фінансове навантаження (37 респондентів повідомили про психологічні труднощі, 31 респондент – про фінансові) та бар'єри при отриманні соціальних послуг (31 респондент стикається з труднощами, переважно бюрократичними). Водночас 28 респондентів виявили готовність до участі у громадських ініціативах, що свідчить про значний нереалізований потенціал самоадвокації.

Контент-аналіз міської цільової програми «Турбота. Назустріч киянам» на 2025–2027 роки, громадських звітів Оболонської РДА за 2024 та 2025 роки, офіційних інформаційних ресурсів Центру, а також глибинні інтерн'ю з фахівцями дозволили узагальнити досвід соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців у Центрі. Динаміка показників за двома звітними періодами засвідчує розширення обсягу роботи (+14,4% охоплених сімей) при якісному переміщенні акцентів із кризового реагування (–51,3% кризових втручань) на системний супровід; зафіксовано системне зростання роботи зі звільненими з полону (+65,6%). Водночас виявлено інформаційні та організаційні прогалини, що формують об'єктивну потребу в адвокаційному реагуванні.

На основі результатів дослідження розроблено комплексну адвокаційну кампанію «Поруч і Разом: захист прав сімей захисників України». Кампанія розрахована на 14 місяців і реалізується у п'ять послідовних етапів (підготовчий, інформаційний, мобілізаційний, впливу, закріплення), поєднуючи інформаційно-просвітницьку, мобілізаційно-громадську, юридичну, політико-адвокаційну та коаліційну складові. Основою для впровадження є наявна система роботи Центру, яку планується розширити та доповнити новими елементами впливу на політику з перспективою масштабування досвіду на інші райони м. Києва та громади України.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне дослідження особливостей соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців в Україні. У процесі дослідження було виконано поставлені завдання, що дало змогу обґрунтувати теоретичні засади соціальної адвокації, визначити актуальні проблеми та потреби сімей військовослужбовців, проаналізувати практичний досвід роботи Центру соціальних служб Оболонського району м. Києва та розробити адвокаційну кампанію щодо представництва інтересів цієї категорії населення.

У межах виконання першого завдання охарактеризовано сім'ї військовослужбовців як особливу групу отримувачів соціальних послуг. Встановлено, що ця група стикається з постійним психологічним стресом, фінансовою нестабільністю, соціальною ізоляцією, труднощами у вихованні дітей та обмеженим доступом до якісних послуг. Виявлено, що, незважаючи на наявність законодавчо закріплених прав, практична реалізація соціального захисту стикається з бюрократичними бар'єрами, недостатньою поінформованістю та відсутністю координації між відомствами, що зумовлює необхідність розвитку соціальної адвокації як інструменту системного захисту інтересів цієї вразливої категорії.

У ході реалізації другого завдання розкрито зміст, форми та методи соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців в Україні. Соціальну адвокацію визначено як систематичну діяльність, спрямовану на захист інтересів через представництво потреб перед органами влади, формування громадської думки та ініціювання системних змін. Виокремлено основні форми адвокації: індивідуальне консультування та юридичну допомогу, представництво у державних органах та судах, організацію громадських акцій та медійних кампаній, лобіювання законодавчих ініціатив, громадський моніторинг, створення коаліцій. Встановлено, що ефективна адвокація потребує комплексного підходу, який поєднує юридичні, інформаційні, мобілізаційні та

аналітичні методи роботи, координацію зусиль організацій та участь самих сімей у захисті своїх прав.

У межах виконання третього завдання визначено основні проблеми та потреби сімей військовослужбовців. Результати емпіричного дослідження, проведеного методом анкетування 45 членів сімей військовослужбовців, засвідчили наявність трьох основних проблемних аспектів: інформаційний дефіцит (40 респондентів не мають достатнього розуміння власних прав і пільг); психологічно-фінансове навантаження (37 респондентів повідомили про психологічні труднощі, 31 респондент – про фінансові); бар'єри при отриманні соціальних послуг (31 респондент стикається з труднощами при отриманні соціальних послуг, з них 19 респондентів – з бюрократичними перешкодами, а 17 респондентів – із тривалим часом очікування). Майже половина респондентів, які зверталися за послугами, залишилися незадоволеними їх якістю, що свідчить про необхідність системного вдосконалення. Водночас 28 респондентів виявили готовність до участі у громадських ініціативах щодо захисту прав сімей військовослужбовців, що засвідчує значний нереалізований потенціал самоадвокації.

У процесі виконання четвертого завдання проаналізовано досвід соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців у Центрі соціальних служб Оболонського району м. Києва. Контент-аналіз нормативно-правової та програмної документації, звітів Центру, офіційних інформаційних ресурсів і результати опитування фахівців засвідчили, що Центр є важливим суб'єктом соціальної адвокації та соціальної підтримки сімей військовослужбовців. Встановлено позитивну динаміку розвитку напрямів роботи Центру, зокрема розширення охоплення сімей військовослужбовців, активізацію роботи зі звільненими з полону та функціонування груп психологічної підтримки за програмою «Самодопомога+».

На основі результатів дослідження розроблено адвокаційну кампанію «Поруч і Разом: захист прав сімей захисників України». Кампанія розрахована на 14 місяців і реалізується у п'ять послідовних етапів (підготовчий,

інформаційний, мобілізаційний, впливу, закріплення), поєднуючи інформаційно-просвітницьку, мобілізаційно-громадську, юридичну, політико-адвокаційну та коаліційну складові. Основою для впровадження є наявна система роботи Центру, яку планується розширити та доповнити новими елементами впливу на політику з перспективою масштабування досвіду на інші центри соціальних служб та громади України.

Перспективи подальших досліджень пов’язані з розробкою інструментів оцінки довгострокового впливу адвокаційних ініціатив на якість життя сімей військовослужбовців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України : навч. посіб. Київ : Олан, 2020. 312 с.

2. Бурак В. Я., Синчук С. М. Право соціального забезпечення України. Львів. 2018. 208 с.

3. Гриник І. М. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до правового захисту дітей у Німеччині. Дрогобич : Вид. від. ДДПУ ім. Івана Франка, 2015. 168 с.

4. Громадський звіт про роботу Оболонської районної в місті Києві державної адміністрації за 2024 рік. Київ, 2025. 222 с. URL: https://obolon.kyivcity.gov.ua/zvitnist/ (дата звернення: 29.04.2026).

5. Громадський звіт про роботу Оболонської районної в місті Києві державної адміністрації за 2025 рік. Київ, 2026. 232 с. URL: https://obolon.kyivcity.gov.ua/zvitnist/hromadskyi-zvit-2025 (дата звернення: 29.04.2026).

6. Джус О., Беспалько А., Кравець Д. Соціальний супровід військовослужбовців та членів їхніх сімей в умовах правового режиму воєнного стану. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2023. № 4 (56). С. 41–45. DOI: https://doi.org/10.17721/1728-2217.2023.56.41-45

7. Дуля А. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до здійснення соціальної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27, Т. 2. С. 193–198.

8. Дуля А. В. Соціальна підтримка недержавними організаціями сімей учасників антитерористичної операції : дис. … д-ра філософії зі спеціальності 231 – соціальна робота. Київ, 2023. 355 с.

9. Дуля А. В., Лютий В. П. Класифікація різних груп отримувачів соціальних послуг за ознаками соціальної дезадаптації, виключеності та вразливості. *Humanitas*. 2024. № 5. С. 11–18.

10. Дуля А. В., Лютий В. П. Досвід представництва інтересів внутрішньо переміщених осіб недержавними організаціями. *Humanitas*. 2023. № 3. С. 15–22. DOI: https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.3

11. Дуля А. В., Спіріна Т. П. До питань реабілітації учасників бойових дій в Україні. *Ввічливість. Humanitas.* 2024. 1. С. 38–43.

12. Дуля А., Лях Т., Спіріна Т. Готовність сімей до повернення учасника бойових дій додому. *Humanitas.* 2024. № 2. С. 24–29. DOI: https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.2.4

13. Захаріна Т. Реінтеграція військовослужбовців як складник соціальної політики та соціальної роботи. *Наука і освіта*. 2023. № 2. С. 27–33. DOI: https://doi.org/10.24195/2414-4665-2023-2-5

14. Інноваційний потенціал соціальної роботи в сучасному світі: на межі науки та практики : матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 200 с.

15. Інструментарій адвокації у сфері захисту / Глобальний кластер з питань захисту, Мережа для розширення можливостей гуманітарного реагування (NEAR), Oxfam, Група з питань гуманітарної політики (HPG) при Інституті закордонного розвитку (ODI). 2025. 100 с. URL: https://globalprotectioncluster.org/sites/default/files/2025-08/protection_advocacy_toolkit_ukr.pdf (дата звернення: 04.11.2025).

16. Коваленко О., Петровська К. Оцінка потреб та проблем сімей військовослужбовців. *VI Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція* (23–24 жовтня 2024 року, м. Запоріжжя). Запоріжжя, 2024. С. 408–418.

17. Ковчина І. М. Підготовка соціальних педагогів до соціально-правової роботи : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. 373 с.

18. Куркова К. М., Луценко-Миськів Л. І. Соціальна адаптація військовослужбовців у післявоєнний період. *Право та державне управління*. 2024. № 1. С. 309–313. DOI: https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.43

19. Лехолетова М., Лях Т. Підготовка майбутніх соціальних працівників до адвокаційної діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 2 (96). С. 135–144.

20. Лехолетова М. М., Лях Т. Л., Спіріна Т. П. Алгоритм організації та проведення успішної кампанії з представництва інтересів. *Соціальна робота та освіта*. 2022. 9 (1). С. 62–74. DOI: https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.1.5

21. Логвінова О., Рассказова О. Соціальна робота з військовослужбовцями та їхніми сім'ями в умовах тривалого конфлікту на сході України. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. Вип. 2 (7). С. 61–71.

22. Ломоносова Н., Хелашвілі А., Назаренко Ю. Соціальні послуги для ветеранів та ветеранок у громадах: виклики та потреби : дослідження / наук. ред. Ю. Назаренко, Н. Ломоносова ; Правозахисний центр «Принцип», Cedos. Київ : Принцип, 2024. 132 с.

23. Лях Т. Л., Петрович В. С., Спірін А. В. Інструменти соціальної адвокації прав та інтересів вразливих груп населення. *Humanitas*. 2022. № 3. С. 54–60. DOI: https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.3.8

24. Лях Т. Л., Спіріна Т. П., Лехолетова М. М. Методи оцінки територіальною громадою власних потреб. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2022. Вип. 50. С. 178–181. DOI: https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.50.178-181

25. Малюга Л. Форми і способи соціального захисту військовослужбовців в Україні. *Університетські наукові записки*. 2023. № 5 (95). С. 82–94. DOI: 10.37491/UNZ.95.8.

26. Методичні рекомендації з ведення випадку у сфері захисту дитини в умовах гуманітарного реагування : метод. посіб. / О. Адрухович, Л. Зінюк, Д. Касьянова, О. Шаріпова ; МБО «БФ «СОС Дитячі Містечка» Україна. Київ : ТОВ «Мозаїк», 2024. 72 с.

27. Методичні рекомендації щодо соціальної роботи з військовослужбовцями та членами їх сімей, їх соціального захисту / Ю. Л.

Бриндіков, А. В. Дуля, О. Л. Караман та ін. ; за ред. О. Л. Караман, І. М. Трубавіної. Полтава ; Кривий Ріг : КДПУ, 2024. 101 с.

28. Мокрицька Н. П. Право соціального забезпечення : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 536 с.

29. Наньєва М. І. Соціальний захист військовослужбовців: актуальні питання сьогодення. *Академічні візії*. 2025. Вип. 41. С. 1–10. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15569200.

30. Оболонський районний в місті Києві центр соціальних служб. *Мережа центрів соціальних служб м. Києва* : офіц. вебсайт. URL: https://kmcss.kyiv.ua/pro-nas/obolonskyi/ (дата звернення: 29.04.2026).

31. Оболонський районний в місті Києві центр соціальних служб. *Оболонська районна в місті Києві державна адміністрація* : офіц. вебпортал. URL: https://obolon.kyivcity.gov.ua/struktura/obolonskyi-raionnyi-v-misti-kyievi-tsentr-sotsialnykh-sluzhb (дата звернення: 29.04.2026).

32. Попович В., Новак Т., Щербина С. Управління системою соціальної роботи в умовах воєнного стану в Україні. *Підприємництво та управління розвитком соціально-економічних систем*. 2023. № 2. С. 223–245.

33. Посібник з адвокації прав молоді / Національна молодіжна рада України. Київ. 44 с. URL: https://fundraiser.games/uploads/files/materials/17/d237fe941486c909e5f48f55d8f04c75.pdf (дата звернення: 04.11.2025).

34. Про затвердження міської цільової програми «Турбота. Назустріч киянам» на 2025–2027 роки : Рішення Київської міської ради від 04.07.2024 № 1651/9617. URL: https://dsp.kyivcity.gov.ua/prohramy/miska-tsilova-prohrama-turbota-nazustrich-kyianam (дата звернення: 29.04.2026).

35. Про затвердження Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадаптації учасників антитерористичної операції : Постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2016 р. № 1002. Офіційний вісник України. 2016. № 90. Ст. 2950.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-2016-%D0%BF (дата звернення: 15.12.2025).

36. Про затвердження Положення про службу супроводу військовослужбовців та членів їх сімей в системі Міністерства оборони України : Наказ Міністерства оборони України від 29.01.2025 № 59. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0213-25#Text (дата звернення: 04.11.2025).

37. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22 жовтня 1993 р. № 3551-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 45. Ст. 425. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12 (дата звернення: 15.12.2025).

38. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. Редакція від 22.09.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text (дата звернення: 04.11.2025).

39. Порушення прав і гарантій ветеранів війни та військових і рекомендації врегулювання проблемних аспектів / ГО «ВПО «Юридична сотня». Київ : Юридична сотня, 2021. URL: https://legal100.org.ua/analytics/porushennya-prav-i-garantiy-veteraniv-viyni-ta-viyskovih-i-rekomendatsiyi-vregulyuvannya-problemnih-aspektiv/ (дата звернення: 04.11.2025).

40. Рижанова А. О., Бойко П. В. Особливості соціальної роботи із військовослужбовцями та їх сім'ями: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери* : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (26 листопада 2024 р., м. Ніжин) / за заг. ред. О. В. Лісовця. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2024. С. 84–86.

41. Розвиток соціальних послуг під час війни : дослідження / підгот. адвокац. аналітиками БФ «Право на захист» як партнера Консорціуму Реагування (Ukraine Response Consortium). Київ. 33 с. URL: https://r2p.org.ua/storage/documents/73c6d24b0db41d1b87296303a1250a19bf4cf7d5_original.pdf (дата звернення: 04.11.2025).

42. Сахарук Ю. Соціальна робота з вразливими групами населення в умовах воєнного стану. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2024. Вип. 1 (12). С. 48–54. DOI: https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(12).2024.305099

43. Семенова І. День Збройних Сил України 2025: 7 головних цифр про війська, скільки складових і значення дати. НВ : інформаційно-аналітичний портал. 2025. URL: https://nv.ua/ukr/ukraine/events/den-zbroynih-sil-ukrajini-2025-7-golovnih-cifr-pro-viyska-skilki-skladovih-i-znachennya-dati-50565202.html (дата звернення: 15.12.2025).

44. Сидоренко А. О. Соціальний захист членів сімей військовослужбовців в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 6. С. 151–155. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.06.27.

45. Соціальна підтримка військових та їхніх рідних можлива завдяки міжсекторальній та міжвідомчій взаємодії різних відомств. 2023. URL: https://pidtrymka.in.ua/2023/08/08/soczialna-pidtrymka-vijskovyh-ta-yihnih-ridnyh-mozhlyva-zavdyaky-mizhsektoralnij-ta-mizhvidomchij-vzayemodiyi-riznyh-vidomstv/ (дата звернення: 04.11.2025).

46. Соціальна підтримка для захисників та захисниць: про що варто знати. *Міністерство соціальної політики України.* 2024. URL: https://www.msp.gov.ua/press-center/news/sotsialna-pidtrymka-dlya-zakhysnykiv-ta-zakhysnyts:-pro-shcho-varto-znaty (дата звернення: 04.11.2025).

47. Соціальна робота і соціальна освіта в умовах сьогодення: проблеми та перспективи розвитку : кол. монографія / авт. кол.: С. Калаур, Н. Олексюк, Г. Олійник, Л. Петришин та ін. ; за ред. О. Сороки, Г. Лещук. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2023. 288 с.

48. Столярик О., Семигіна Т. Повернутися з війни: психосоціальна підтримка ветеранів/-нок та членів їхніх сімей. *Social Work and Education*. 2023. 10 (1). С. 63–77.

49. Суліцький В. В., Андреїв Т. С. Соціально-правовий захист військовослужбовців та їх сімей. *Proceedings of the V International Scientific and Practical Conference.* 2023. С. 377–382.

50. Трубавіна І. М., Бойко С. М. Етика спілкування з сім'ями військовослужбовців у військово-соціальній роботі. *Проблеми формування громадянського суспільства в Україні: 30 років незалежності :* матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (19 трав. 2021 р., м. Дніпро). Дніпро, 2021. С. 239–241.

51. Трубавіна І. М., Цибулько Л. Г., Мартинюк А. Ю. Соціальна робота з військовослужбовцями та членами їх сімей та військово-соціальна робота в Україні: історичний аспект і закордонний досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Вип. 1 (48). С. 414–418.

52. Цісар Д. В. Соціальний і правовий захист військовослужбовців Держприкордонслужби України: окремі аспекти нормативно-правового забезпечення. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 48–54. DOI: https://doi.org/10.32782/klj/2024.1.6

53. Циганок В. М. Сучасний стан законодавства України про соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 6. С. 377–381.

54. Чучко О. Адвокація: що це таке і чому це важливо. 2019. URL: https://theukrainians.org/advokatsiya-v-ukrayini/ (дата звернення: 04.11.2025). (1.38).

55. Шеверідіна В. Правова основа соціального забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей за законодавством України: сучасний стан. *Право та інноваційне суспільство*. 2024. № 1 (22). С. 32–38. DOI: https://doi.org/10.37772/2309-9275-2024-1(22)-3

56. Dulia A. V., Liakh T. L., Veretenko T. G. The Problems and Needs of the Families of Antiterrorist Operation Participants: Results of In-depth Interviews. *The New Education Review*. 2019. Vol. 55, no. 1. P. 220–230.

57. Dulia A. V., Liakh T. L., Veretenko T. G. Types of families of joint forces operation participants in the east of Ukraine and peculiarities of social work with them. *Society. Integration. Education* : proceedings of the International Scientific Conference. 2020. Vol. 4. P. 211–221.

58. Dulia A., Lekholetova M., SpirinaT, Sapiha S. Social advocacy in working with families of military servants in Ukraine. *Social Work and Education*. 2026. 13(1), C. 22–38. DOI https://doi.org/10.25128/2520-6230.26.1.2

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

для сімей військовослужбовців

Шановні учасники опитування! Ми проводимо дослідження з метою вивчення проблем та потреб сімей військовослужбовців для подальшого створення структури адвокаційної кампанії. Ваші відповіді допоможуть покращити систему соціального захисту та забезпечити якісніше представництво ваших інтересів на різних рівнях.

Анкета є анонімною. Всі отримані дані будуть використані виключно в узагальненому вигляді для наукових цілей.

Дякуємо за участь!

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

1. Ваш вік:

☐ 18-25 років

☐ 26-35 років

☐ 36-45 років

☐ 46-55 років

☐ 56 років і більше

2. Ваша стать:

☐ Жіноча

☐ Чоловіча

3. Ким ви є по відношенню до військовослужбовця?

☐ Дружина/чоловік

☐ Мати/батько

☐ Син/донька (повнолітні)

☐ Інший родич (вкажіть)

4. Кількість осіб у вашій сім’ї (включно з військовослужбовцем):

☐ 2 особи

☐ 3 особи

☐ 4 особи

☐ 5 і більше осіб

5. Чи є у вашій сім’ї неповнолітні діти?

☐ Так (вкажіть кількість)

☐ Ні

РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМИ ТА ПОТРЕБИ

6. З якими труднощами стикається ваша сім’я? *(можна обрати кілька варіантів)*

☐ Фінансові труднощі

☐ Психологічні труднощі

☐ Проблеми з працевлаштуванням

☐ Труднощі з вихованням дітей

☐ Проблеми зі здоров’ям

☐ Житлові проблеми

☐ Соціальна ізоляція або відчуття самотності

☐ Юридичні труднощі

☐ Труднощі з доступом до інформації

☐ Труднощі з оформленням соціальних статусів або пільг

☐ Інше (будь ласка, вкажіть):

7. Оцініть рівень фінансової стабільності вашої сім’ї:

☐ Високий (доходів достатньо на всі потреби)

☐ Середній (доходів вистачає на основні потреби)

☐ Низький (постійно не вистачає коштів)

☐ Критичний (постійна потреба у допомозі)

☐ Інше (будь ласка, вкажіть):

8. Які види підтримки найбільш необхідні вашій сім'ї? *(можна обрати кілька варіантів)*

☐ Матеріальна підтримка

☐ Психологічна підтримка

☐ Юридична підтримка

☐ Допомога у працевлаштуванні

☐ Медико-соціальна підтримка

☐ Допомога у вирішенні житлових питань

☐ Соціально-педагогічна підтримка

☐ Соціальний супровід

☐ Інше (вкажіть):

РОЗДІЛ 3. ОБІЗНАНІСТЬ ПРО СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ ТА ПІЛЬГИ

9. Чи знаєте ви про свої права та пільги як сім'я військовослужбовця?

☐ Так, добре обізнаний/обізнана

☐ Знаю частково

☐ Знаю дуже мало

☐ Не знаю зовсім

10. Звідки ви дізнаєтесь інформацію про доступні соціальні послуги? *(можна обрати кілька варіантів)*

☐ Від соціальних працівників

☐ З інтернету, соціальних мереж

☐ Від інших сімей військовослужбовців

☐ З місцевих органів влади

☐ Від громадських організацій

☐ Зі ЗМІ

☐ Не маю джерел інформації

☐ Інше (вкажіть):

11. Чи достатньо, на вашу думку, інформації про доступні послуги та пільги?

☐ Так, достатньо

☐ Швидше так, ніж ні

☐ Швидше ні, ніж так

☐ Ні, зовсім недостатньо

12. Чи знаєте ви про роботу центрів соціальних служб у вашому регіоні?

☐ Так, знаю і користуюсь послугами

☐ Так, знаю, але не звертався/лась

☐ Чув/чула, але не знаю деталей

☐ Ні, не знаю

☐ Інше (вкажіть):

РОЗДІЛ 4. ДОСВІД ЗВЕРНЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ

13. Чи зверталися ви за соціальними послугами до державних чи недержавних організацій протягом останнього року?

☐ Так

☐ Ні *(якщо ні, перейдіть до питання 16)*

14. Якщо так, то до яких установ/організацій ви зверталися? (можна обрати кілька варіантів)

☐ Центр соціальних служб

☐ Управління соціального захисту

☐ Громадська організація

☐ Служба у справах дітей

☐ Центр надання адміністративних послуг

☐ Територіальний центр комплектування та соціальної підтримки

☐ Інше (вкажіть):

15. Наскільки ви задоволені якістю отриманих послуг?

☐ Повністю задоволений/задоволена

☐ Швидше задоволений/задоволена

☐ Швидше незадоволений/незадоволена

☐ Повністю незадоволений/незадоволена

16. Якщо ви не зверталися за допомогою, вкажіть причину:

☐ Не знав/знала, куди звертатися

☐ Не було потреби

☐ Складна процедура оформлення

☐ Не вірю в ефективність допомоги

☐ Соромлюсь звертатися

☐ Інше (вкажіть):

17. Чи стикалися ви з труднощами при отриманні соціальних послуг або реалізації своїх прав?

☐ Так, часто

☐ Так, іноді

☐ Рідко

☐ Ні, не стикався/лась

☐ Інше (вкажіть):

18. Якщо так, які саме труднощі? (можна обрати кілька варіантів)

☐ Бюрократичні перешкоди, велика кількість документів

☐ Тривалий час очікування

☐ Некомпетентність працівників

☐ Відмова у наданні послуг

☐ Недостатня якість послуг

☐ Відсутність потрібних послуг

☐ Інше (вкажіть):

РОЗДІЛ 5. СОЦІАЛЬНА АДВОКАЦІЯ ТА ОЧІКУВАННЯ

19. Чи знаєте ви, що таке соціальна адвокація (представництво інтересів)?

☐ Так, добре розумію

☐ Маю загальне уявлення

☐ Чув/чула, але не розумію

☐ Ні, не знаю

20. Чи відчуваєте ви потребу у професійному представництві ваших інтересів (адвокації) на рівні:

Місцевої влади: ☐ Так ☐ Ні ☐ Не знаю

Обласної влади: ☐ Так ☐ Ні ☐ Не знаю

Державному рівні: ☐ Так ☐ Ні ☐ Не знаю

21. Які зміни в системі соціального захисту ви вважаєте найважливішими? (*можна обрати до 3 варіантів)*

☐ Збільшення розміру матеріальної допомоги

☐ Спрощення процедур отримання послуг

☐ Розширення переліку доступних послуг

☐ Покращення інформування про права та пільги

☐ Підвищення кваліфікації соціальних працівників

☐ Створення спеціалізованих центрів для сімей військовослужбовців

☐ Більша увага до психологічної підтримки

☐ Інше (вкажіть):

22. Чи хотіли б ви брати участь у громадських організаціях/ініціативах для захисту прав сімей військовослужбовців?

☐ Так, активно

☐ Так, епізодично

☐ Ні, але підтримую такі ініціативи

☐ Ні, не маю часу/бажання

☐ Інше (вкажіть):

23. Які форми підтримки від державних та громадських організацій були б для вас найкориснішими? *(можна обрати декілька варіантів)*

☐ Групи взаємопідтримки

☐ Безкоштовні консультації (правові, психологічні)

☐ Освітні семінари та тренінги

☐ Допомога у відстоюванні прав

☐ Організація дозвілля

☐ Допомога речами/продуктами

☐ Інше (вкажіть):

24. Ваші пропозиції щодо покращення соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців:

Дякуємо за участь в опитуванні!

Ваша думка дуже важлива для нас!

Додаток Б

Гайд глибинного інтерв'ю з
фахівцями Центру соціальних служб

Шановні колеги! У межах кваліфікаційної роботи проводиться дослідження особливостей соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців. Просимо Вас поділитися своїм професійним досвідом. Отримані дані будуть використані виключно в узагальненому вигляді для наукових цілей. Дякуємо за участь!

БЛОК 1. ФОРМИ ТА ЗМІСТ АДВОКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Яку посаду Ви обіймаєте в Центрі та який маєте стаж роботи у сфері соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців?

2. Які форми адвокаційної роботи з сім'ями військовослужбовців Ви використовуєте у своїй практиці?

3. Який зміст адвокаційної діяльності Ви вкладаєте у свою роботу з сім'ями військовослужбовців? Опишіть, будь ласка.

БЛОК 2. ТИПОВІ ЗАПИТИ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

4. Які найпоширеніші запити Ви отримуєте від сімей військовослужбовців?

5. Як змінилася кількість і характер запитів сімей військовослужбовців протягом останніх трьох років?

6. Які категорії сімей військовослужбовців найчастіше потребують адвокаційного супроводу?

БЛОК 3. МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ

7. З якими установами та організаціями Ви найчастіше взаємодієте у процесі здійснення адвокації?

8. Як Ви оцінюєте рівень міжвідомчої координації у роботі з сім'ями військовослужбовців?

БЛОК 4. БАР'ЄРИ ТА ВИКЛИКИ

9. З якими бар’єрами та викликами Ви стикаєтеся під час здійснення адвокаційної діяльності?

10. Опишіть, будь ласка, найскладніший випадок адвокаційного супроводу зі своєї практики (без зазначення персональних даних отримувача послуг).

БЛОК 5. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ

11. Що, на Вашу думку, потрібно змінити у системі соціальної адвокації інтересів сімей військовослужбовців на місцевому та державному рівнях?

12. Ваші пропозиції щодо вдосконалення діяльності Центру з представництва інтересів сімей військовослужбовців.

Дякуємо Вам за участь в опитуванні та за Вашу професійну працю!